

Haig, G. (2023). Pêveberên kompleks ên nav+kar di kurmanciyê da.
(werg. Altinkılıç Ü.) *Folklor û Ziman*. 3(2), 201-248

Wergirtin/received: 11.01.2023

Qebûlkirin/accepted: 18.01.2023

PÊVEBERÊN KOMPLEKS ÊN NAV+KAR DI KURMANCIYÊ DA

Geoffrey Haig*

Wergêrana ji îngilîzîyê: Ümran Altinkılıç**

Kurte

Pêveberên kompleks (PK) ku ji navekê (N) û karekê (K) pêk tên taybetmendiyeka berbelav a kurdîyê ye ku bi giştî taybetmendîya zimanên îndo-îranî û îndo-aryan e. Mohananê (1997) ji bo PKyên bi vê tîpê yên zimanê hindî analîza argument parvekirinê pêşniyaz kiriye ku li gor wê hem nav hem kar tevkarîyê li binyada PKyê dikin. Di vê xebatê da boçûna argument parvekirinê li ser dataya kurdîyê tê bicihkirin, lê aşkera dibe ku ew bi tenê binkoma PKyên N+K rave dike. Herweha ji bo tîpeka taybetî ya PKyê analîzeka ji hêla pevketina sintaktîk hêsantir e û ji hêla empirîk ve besendetir e. Ez digihjim wê encamê ku tu model bi tena serê xwe temamê çêbûna PKyê di kurdîyê û zimanên têkildar da rave nake. Di dawiyê da ez amaje bi vê pirsê dikim bê ka çima PKyên N+K di zimanên rojhilatî yên îndo-ewropî da hene, lê hema hema qet di zimanên îndo-ewropî yên Ewropayê da tune ne.

| 201

* Zanîngeha Bambergê, Zimannasiya Giştî, geoffrey.haig@uni-bamberg.de. Ev gotar berê bi vî navî di vir da hatiye weşandin: Noun-plus-verb complex predicates in Kurmanji Kurdish: Argument sharing, argument incorporation, or what?, *Sprachtypol. Univ. Forsch. (STUF)*. Berlin 55 (2002) 1, 15-48

** Zanîngeha Mardin Artukluyê, Enstîtuya Zimanên Zindî yên li Tirkiyeyê, Şaxa Makezanista Ziman û Çanda Kurdî, umranaltinkilic@artuklu.edu.tr

NOUN+VERB COMPLEX PREDICATES IN KURMANJÎ

Abstract

Complex predicates (CPs) consisting of a noun (N) and a verb (V) are an ubiquitous feature of Kurdish, and of Indo-Iranian and Indo-Aryan languages generally. Mohanan (1997) has proposed an argument-sharing analysis for this type of CP in Hindi, according to which both the noun and the verb contribute to the argument structure of the CP. In this paper the argument-sharing approach is assessed against the Kurdish data, but it transpires that it only accounts for a subset of N+V CPs. Furthermore, for one specific type of CP an analysis in terms of syntactic incorporation is simpler and empirically more adequate. I conclude that no single model accounts for the totality of CP-formation in Kurdish and related languages. Finally, I address the question of why N+V CPs should have emerged in the eastern members of Indo-European, yet are almost completely lacking in the Indo-European languages of Europe.

Destpêk

Pêveberên kompleks di xebatên dawî yên zimannasiyê da têra xwe bûne cihê baldariyê (bin. bn Cattell 1984, Grimshaw & Mester 1988, nivîsên di Alsina û yd 1997ê da û Schultze-Berndt 2000). Ez dê di vê xebatê da li ser tîpeka taybetî ya PKyan, li ser yên ji nav û karekê pêkhatî hûr bibim. Kara *maç kirinê* ya kurdîyê nimûneyeka vê tîpa PKyê ye:

(1) *Ferho destê melê maç kir* [...] [Mey: 43]

Pirsgirêka zimanî ya bingehîn di PKyên vê tîpê da ew e ku ew ji du bêjeyên aşkera û cuda pêk tên, lêbelê ji gelek hêlan ve weku yekeyeka tekane tevdigerin. Di mijara analîza peyvrêzî ya PKyan da du kêşeyên têkildar hene: Ya yekem, teqezîya statuya Nyê ye; ew argumenteka Kyê ye, yan ew bi temami di kompleksa karî da hatiye beşdarkirin, yan wê statuyeka navberî heye? Ya duyem ew e bê ka pêveberên wisa pevketî çawa binyadên wan risteyan diyar dikin ku ew sereyên wan in, û bi taybetî N çi tevkarîyê li binyada argumentî dikin?

Ez dê di vê xebatê da ji bo van pirsan û yên têkildarî wan ên li ser PKyên N+K yên kurdîyê hin pêşniyazan bikim û wan têkildarî pêşniyazên berdest bikim ku ji bo binyadên manend ên di zimanên din da hatine kirin. Ez du alternatîfan dinirxînim. Ya yekem boçûna argument parvekirinê ye ku Mohananê 1997 ew ji bo PKyên hindîyê bi kar anîye. Bi dîtina wê, N argument tayînkerek e, û N û K bi hev ra binyada argumentî ya risteyê diyar dikin. Dîtineka alternatîf Nyê di kompleksa karî da beşdarkirî dinirxîne, yanî bi wê N ne argument tayînker e (Rosen 1989). Ez digihîjim wê encamê ku ji van boçûnan yek jî bi awayekî tetmînker dataya kurdîyê bi temami rave nake. Her yek ji wan ji bo tîpeka taybetî ya PKyê ravekirineka meqûl dabîn dike, lêbelê nikarin ravekirineka qanihker a PKyan weku taybetmendîyeka tîpolojiîk a xwesar a zimanî dabîn bikin.

Beşên xebatê bi vî awayî ne: Di beşa 2yem da ez ji perspektîfeka tîpolojiîk bi kurtî li PKyan dinêrim. Beşa 3yem agahîyên paşxaneyî li ser kurdîyê dide û pêşnumayeka kurt a taybetmendîyên têkildar ên sistema karan dabîn dike. Ez di beşa 4em da analîza xwe ya PKyên kurdîyê pêşkêş dikim û di beşa 5em da dataya kurdîyê li gor boçûna argument parvekirinê ya Mohanan (1997)ê ya ji bo zimanê hindî dinirxînim. Ez di beşa 6em da li ser hin kêşeyên mayî radiwestim û li ser mijara derketina/xuyabûna diakronîk a PKyan di kurdîyê û zimanên têkildar da pêşniyazinan dikim.

1. Pêveberên kompleks ji perspektifeka navzimanî

Alsina û yd 1997 pêveberên kompleks bi awayekî neformel wisa pênase dikin: Pêveberên kompleks “pêveberên pirsere ne; ji yekê zêdetir ji hêmanên zimanî (morfem yan bêje) pêk tên ku her yek ji van hêmanan tevkarîyê li beşeka wê agahiyê dike ku bi normalî bi sereyekê ve girêdayî ye.” Lêbelê kurtenêrînek li nivîsarên wê kitêba ku ev pênasekirin tê da ye, nîşan dide ku pênasekirineka weku vê berfireh jî nikare hemû karanînen tesbîtîkirî yên terma “pêvebera kompleks” vegire. Dîyardeyên jêrîn hemû weku “pêveberên kompleks” tên pejirandin û ev lîste ebeden ne bêkêmanî ye:

1. Karên ji hêla morfolojîk ve sîmpleks ên neergatîf ên weku *danceê* ‘reqîsîn’ di îngilîzîyê da (Hale & Keyser 1997)
2. Kombînasyonên pirtik+leksemeka karî, bn *reki rohana* bi macarî mot. ‘ber bi eceleyê ve’ (Ackerman & Lesourd 1997)
3. Pêveberên ji bêjeyeka ji hêla morfolojîk ve kompleks tenê pêkhatî, bn *kozatîf* di zimanê çîçevayî da (Alsina 1997)
4. Avaniyên karên rêzekî ku bi kêmanî du leksemên karî di wan da hene (Durie 1997)
5. Kombînasyonên karên alîkar û sereke di hin zimanên Ewropayê da (Rosen 1997)
6. Kombînasyonên navekê+karekê, bn di hindîyê da (Mohan 1997)

Li gel ku daxwaza vedozîna yekrengîyê di nav cihêrengîyê da cihê famkirinê ye, halê hazir ev sînorfirêhiya terma “pêvebera kompleks” wê yekê dijwar dike ku mirov qadeka tekûz a vekolîna navzimanî biresimîne. Bo nimûne ku em pênasekirina xwe sist bikin da ku pêveberên ji hêla morfolojîk ve sade jî vegire, weku Hale & Keyser 1997 engaşt kirîye, *kozatîfên* ferhengî yên weku *kill* ‘kuştin’ îngilîzîyê dikevin nav sînorên pêveberên kompleks, ku ew bi tenê yek ji namzedên potansiyel e. Di rastîyê da ev encama mebestkirî ya boçûna Hale & Keyser e, lê divê zehmetiyên ji perspektifeka navzimanî bîn dîtin (û heta hîmdarkirina ji perspektifeka ji hundirê îngilîzîyê jî cihê nîqaşê ye, bin. Kiparsky 1997). Encama ku ez ji van tiştan hemûyan derdixim ev e: Heger terma “pêvebera kompleks” bi wê armancê bê bikaranîn ku van dîyardeyên li jor rêzîkirî hemûyan vegire, hingê ew ji bo berawirdkirina navzimanî qadeka guncayî ava nake.

Ji ber vê yekê ev xebat bi binbeşeka karên kompleks sînokirî ye ku ew PKyên ji navekê û karekê pêkhatî yên vebijêrka 6em a jorîn in. Di gelek zimanan da ev tîpa PKyan ya N+K heye. Di zimanên îndo-aryanî da ew pir zêde berbelav in. Ew bi awayekî nerîtî bi navê “karên pevgihayî” hatine binavkirin (Masica 1991: 368) da ku ji karên lêkdayî bîn cudakirin ku ev karên zincîreyî yên bi kêmanî ji du karan pêkhatî ne (bin. Butt 1997 ji bo xebatên dawî li ser karên kompleks ên K+Kyê di hindî/ûrdüyîyê da).¹ Di japoniyê da PKyên N+K yên li ser bingeha kara sivik *suruyê* bi awayekî tekûzane hatine belgekirin (Grimshaw & Mester 1988). Di tamîlî û bi giştî di zimanên dravîdî da ji bikaranînen PKyên N+K berbelav in (Annamalai & Steever 1998:124). Herçend weku “beşdarkirin” (bb Nilsson 1986) hatibin nirxandin jî, di tirkîyê jî da weku zimanên polînesî PKyên N+K hene (bin. Rosen 1989 û dewama vê xebatê). Divê em amajeyê bi PKyên hin zimanên awistralyayî jî bikin ku Schultze-Berndt 2000 bi hûrgilî ew di çarçoveya zimanê jamînjûngî (non-pama-nyungan) da analiz kirine. Ez dê li vir nedim nav dataya zimanên awistralyayî, ji ber ku PKyên wan ne ji kombînasyonên nav+kar, lê ji kombînasyonên hevkar+kar pêkhatî ne ku ev kategoriyeka hinekî cuda ye. Di zimanên îranî da ku kurdî yek ji wan e, PKyên N+K berbelav in (ji bo farsiyê bin. Telegdi 1955, Meyer-Ingwersen 1974, Sheintuch 1976 û Windfuhr 1979: 113-120). Lêbelê di rêzimanên nerîtî da bi kurtî hatibe behskirin jî (bn Bedir Khan & Lescot 1986: 160-165), PKyên kurdîyê di çarçoveyeka zimannasîya modern da nehatine vekolan. Helbet ev kurteya hanê ne bêkêmanî ye. Mebest bi tenê ew e ku dataya kurdîyê di konteksteka berfirehtir a tîpolojîk da bê bicihkirin.

2. Kurdîya kurmancî: paşxane, data, binyad

2.1. Zimanê kurdî û bikaranîna jêderan

Kurdî zimanekî bakurrojavayî yê îranî ye ku kurd li temamê başûrrojhilatê Tirkîyeyê, li bakurê Îraqê û li beşine Îran, Sûriye û Ermenistanê pê diaxivin. Du zaravayên sereke yên kurdîyê hene: soranî (kurdîya navendî) û kurmancî (kurdîya bakurî). Asta jihevfamkirina axiverên her du şêwezaran dimîne li ser asta marûzbûna wan a li zarê din. Ev xebat li ser esasê dataya ji kurdîya kurmancî ye; lêbelê heta ku bi taybetî hewce neke, ez dê bi tenê bibêjim kurdî, her carê nebêjim kurdîya kurmancî.

1 Zincîreyên KKyê bi maneya xuyangî di kurdîyê da tunene, lêbelê avaniya kozatîf ya periferastîk ya bi kara *danê* ji hêla binyadî ve pir dişibe “avaniya destûrdanê” ya ûrdüyê ku Buttî (1997) ew weku pêvebereka kompleks nirxandiye.

Di demên cuda da weku zimanekî kêmine di perwerdeyê da statuyek wî çê bûbe jî, kurdî li tu deran ne zimanê neteweyî ye. Formên wî yên nivîskî hene ku li dewletên Sovyeta berê bi alfabeya kirilî, li Îraq û Îranê bi ya erebî û li Tirkîyeyê bi ya latînî ne. Di nav weşanên latînî da li ser gelek mijarên standardîzasyonê lihevkirineka berfireh heye (bin. Matras 1989). Giring e mirov dîyar bike ku piraniya kurdan perwerdeya xwe ya fermî di zaroktîyê da bi zimanî din distînin, lê xwendewerîya bi kurdîyê behremendîyek e ku di temenên bîrbirîyê da û bi piranî li dîyasporayê fêr dibin. Loma kurdîya kurmancî ku Z1ê siruştî yê bi milyonan kurd e, ji bo pir kêman kesan “Z1ê nivîskî” ye. Standarda ku îroj şêwe digire bi piranî ji hêla wan axiveran tê dîyarkirin ku di heman demê da fêr jî dibin (Dorleijn & Leezenberg 2000). Ji ber vê yekê darazên li ser hin avaniyan gelek caran bi awayekî berbiçav li gor axiveran diguherin. Helbet ev yek ne xasî axiverên kurdîyê tenê ye, li nav axiverên îngilîzîyê jî darazên cihêreng hene. Lêbelê di navbera statû û bikaranîna zimanekî weku îngilîzîyê û yekî weku kurdîyê da ferqeka pileyî heye ku yê yekem berhema standardîzasyona sedsalan û bîngeha perwerdeya cemawerî ye, lê yê duyem hîn nû standardeka bê navendeka polîtîk bi dest dixê. Pirsgerêkeka din di nîrxandina dataya kurdîyê da ew e ku polîtîkayên zimanî yên zextker yên Tirkîyeyê, kurdî kiriye mijareka siyasî ya zêde zêde hesas.² Îhtimal heye ku agahîder peyvên mikemelen siruştî red bikin, sebaba vê yekê jî ne rêzimanî ye; ji ber wê ye ku xwe weku “kurdên petî” nabînin.

Ji ber sebebên jorîn, min analîzeka PKyan ya data-jêder hilbijart: Dataya sereke ji korpuseka kurdîya edebîyat û rojnamegerîya hevçerx tê (bin. Pêvek). Ji bo hin kêşeyên din ên têkildar, darazên qebûlbarîyê ji du axiverên xwecih hatin wergirtin, lêbelê ez lê miqate bûm ku aliyên giring ên analîzê xwe nespêrin darazên wisa.³ Ligel hin guherokiyên di datayê da, di qada pêveberên kompleks da hin binyadên neguher tîn dîtin ku ez dê serê xwe bi wan ra biêşînim.

2.2. Têperî û rêzandin di kurdîyê da

Nosyona têperîyê ji bo sîstema karan a kurdîyê pir giring e, loma ez dê pêşî zelal bikim bê ez vê termê bi çi maneyê bi kar tînim. Di kurdîyê da, hewce ye mirov bi kêmanî du tîpên cuda yên têperîyê ji hev veqetîne. Sebebên vê yekê bi awayekî

2 Ji bo hûrgiliyên polîtîkaya Tirkîyeyê li ser kurdîyê bin. Skutnabb-Kangas & Bucak 1995 and Haig 2001.

3 Ji bo İsmet Ramm û İsmail Sever gelekî spasdar im ku wan bi sebeka bêdawî û bi rûkenî bi seetan bi min ra li ser kurdî gengeşe kir.

herî baş bi van nimûneyên PKyan tên nişandan:

(2) *wî jî can da [...]* [Gir: 15]

(3) *Biharê dest pê^a kirîye* [Uzun: 9]

Ji hêla semantîk ve her du riste jî bûyerên yekbeşdar derdibirin ku di wan da kontrol, vîn, deqîqî û veguhastina çalakîyê tune, yanî, weku mirov texmîn dike ev bûyer ji hêla semantîk ve teneper in (bb Hopper & Thompson 1980). Lêbelê karên *kirin* û *danê* bi maneya ferhengî têper in û avaniya ergatîf han didin (bb bikerên tewandî). Mirov dikare heta çî dereceyê risteyên (2) û (3)ê weku yekbûnekê têper bihesibîne, ev yek kêşeyek e ku em dê li jêr li ser rawestin. Lêbelê di her hal û karî da em dikarin bibêjin ku ev riste rêzandina ergatîf ya bi gelemperî têkildarî têperîyê pêşan bidin ji, ji hêla semantîk ve qezîyeyên teneper derdibirin.

Ji ber nelihewiyên bi vî rengî divê mirov di navbera têperîya ferhengî û têperîya risteyî yan sintaktîk da cudahîyeka termînolojîk daîne ku ya yekem taybetmendîyeka leksemên karên sîmpleks ên munferîd e û ya duyem taybetmendîyeka risteyan e.⁵ Têperîya ferhengî taybetmendîyeka neguher a leksemên karî ye, loma bo nimûne mirov dikare wê bide ber taybetmendîya zayendî ya navan. Ew di taybetmendîyên teşeyî yên têkildarî poleka karan ya diyarkirî da xuya dike. Di kurdîyê da taybetmendîya giring a karên têper ew e ku di demên borî da wan rêzandina ergatîf heye, lê di demên nuha da rêzandina akûzatif heye. Bi gotineka din rêzandina rewş û qalibên rêkeftinê ligel karên têper li gor demê diguhere. Lêbelê karên teneper rêzandineka yekreng a tekane heye ku li gor demê naguhere (bin. Matras 1992/1993, Matras 1997, Dorleijn 1996 û Haig 1998 ji bo ergatîfîyê di kurdîya kurmancî da).

Avaniya kanonîk a ergatîfîyê di kurdîya kurmancî da bi sê taybetmendîyan tê karakterîzekirin. Ez dê bikerên têper bi BTyê, berkarên têper bi Byê û bikerên teneper bi BNyê amaje bikim.

4 Bêjeya *pêyê* objeyeka pêşdaçekî ya vala ye (pêşdaçeka *biyê* bi cînava tewandî *wê/wî* ra kelijîye). PKyên bi vî rengî di xebatê da hatine paşguhkirin, ji ber ku di wan da pirsgrîkên taybetî yên wisa hene ku li derveyî çarçoveya vê xebatê ne.

5 Boçûnên pirtebeqe yên têperîyê di analîza gelek zimanên din da hatine bikaranîn, bn Saliba (zimanên okyanûsî, zimanê papûa gîneya nû, gengeşekirî di Margetts 1999: 39-49 da), înguşî (bakurê naverasta kafkazî, Kafkas, (Nichols 1975) yan Zazakî (Anatolia, Iranian, Paul 1998).

(4) Taybetmenîyên teşeyî yên avaniya ergatîf a kanonîk

(i) Rêkeftina kesî li ser karê: Kar ji hêla kes û hejmarê ve ligel berkara têper (B) rêk dikeve.

(ii) Nişankirina rewşê ya Byê: B di rewşa xwerû da ye.

(iii) Nişankirina rewşê ya BTyê: BT di rewşa tewandî da ye.

Ev taybetmendî di hevoka (5)ê da tèn nişandan: rewşa tewandî ya BTyê (*wan*), rewşa xwerû ya Byê (*ez*) û rêkeftina karê ji hêla kesî û hejmarî ve ligel Byê (1y):

(5) *Wan jî ez dîtîm* [Mey: 21]

Xala ku divê di pêwendîya berdest da bê dupatkirin ew e ku avaniya ergatîf bi tenê ji hêla spesîfikasyona ferhengî ya pêvebera sereke tê diyarkirin; karakterîstîkên semantîk yên risteyê yên weku vînitî yan kontrolê (ku bn di ergatîfiya hindîyê da rolekê digêrin) tişteki naguherînin. Heger karek ji hêla ferhengî ve têper diyarkirî be, bêyî ku kontekst li ber çavan bê girtin ew rêzandina ergatîf han dide.

Helbet karên têper taybetmendîyên semantîk û reftarî yên curbicur nişan didin ku di hemû zimanan da ev hene. Bo nimûne gelek ji wan rewşên dubeşdar refere dikin; hin ji wan kontrola li ser beşa BTyê amaje dikin; gelek ji wan hikim li ser Byekê dikin; û piraniya wan paşgira têperkirinê *-andê* nastînin. Lêbelê ji van taybetmendîyan tu yek nikare hemû endamên polê rave bike û hin ji van taybetmendîyan ji bo karên ji hêla ferhengî ve teneper ji lidar in. Ji ber vê yekê ji bo pênasekirina têperiyê boçûna pûtepêdayîtir ew e ku mirov wê di çarçoveya **rêzandina li gor demê** da binirxîne. Li gor vê yekê em karên têper bi vî awayî pênase dikin:

(6) Pênaseya kara têper

Di karên têper da rewş nişankirina argumentên sereke li gor guherîna dema karê diguherin. Di karên teneper da naguherin.⁶

6 Dibe ku xwîner meraq bikin bê ka çima pênase bi hêsani ranagihîne ku karên têper rêzandina ergatîf han didin. Di deqan da gelek risteyên bi karên dema borî yên têper hene ku ji avaniya kanonîk ya ergatîf ya di (4) û (5)ê da şayesandî bêpar in, loma me têperî bi vî rengî pênase kir. Weku Dorleijn (1996) nişan dide, di hin devokên kurmancîyê da taybetmendîyên rewşa nomînal û rêkeftina bikerî heta dereceyeka berbiçav nepêbendî hev in. Di deqên min vekolayî da, taybetmendîya tekane ku ji bo hemû avaniyên ergatîfê hevpar e, **rewşa tewandî ya BTyê** ye, loma derbirîna pênasekirinê di (6)ê da ye.

2.2.1. Hevkarîgerîya têperîya ferhengî û ya sîntaktîk

Berevajî têperîya ferhengî, têperîya sîntaktîk taybetmendîyeka risteyan e. Heger risteyek rê bide FNya berkara rasterast, ew têper e (helbet dibe ku berkara rasterast ji ber sebebên pragmatîk bê jêxistin; loma pênase dimîne li ser wê yekê bê ka mirov dikare berkareka rasterast dabîn bike bêyî ku rêzimanîbûnê xera bike, ne li ser hebûna wê ya aktuel e). Îcar berkareka rasterast çi ye? Berkarên rasterast di kurmancîyê da xwedî van taybetmendîyên jêrîn in:

(7) Taybetmendîyên berkarên rasterast ên prototîpîk di kurmancîyê da:

(i) Berkarên rasterast nedaçekî ne.

(ii) Di risteyên ji hêla pragmatîk ve nêtar da berkarên rasterast hema berî pêveberê ne.

(iii) Di rêzandina akûzatif da berkara rasterast dikeve rewşa tewandî (heger bi maneyeka giştî yan cinsî nehatibe bikaranîn).⁷

(iv) Di rêzandina ergatif da berkara rasterast rêkeftina kes û hejmarê li ser pêveberê dîyar dike (b.b. (5)).

(v) Bi tenê berkarên rasterast piştî pasîfikirina risteyê vediguherin bikerê (bb RAMM 2000).

Nimûneyên berkarên rasterast bi karên sade di (8) û (9)ê da tèn dayîn:

(8) *Ez ê nuha cêr dagirim û bê* [Mey: 64]

(9) *Ez ê hedîyekî bidim te [...]* [Mûş]

Li alîyê din berkarên nerasterast yan daçekî ne, yan hema piştî pêveberê û tewandî ne, weku teya di (9)ê de.

Pênaseya me ya têperîya sîntaktîk xwe dispêre hebûna potansiyel a berkareka rasterast di risteyê de; lê pola bêjeyan ya weku “karên têper” binavkirî, di (6)ê da li gor guherîna nîşankirina rewşê li pey guherîna demê tèn pênasekirin. Têperîya ferhengî çawa têkilî têperîya sîntaktîk dibe? Têkilî têra xwe rasterast e û mirov dikare bi kurtasî wisa rave bike:

(10) Bi tenê karên têper dikarin berkareka rasterast bistînin; karên teneper nikanin. Lêbelê hemû karên têper berkarên rasterast nastînin.

⁷ Bi zelalî nayê zanîn bê ka di bin kîjan mercan da berkarên rasterast ji bo rewşê nenîşankirî ne, lê ew bi zelalî girêdayî faktorên weku nasarbûn û giştîbûnê ye.

Bi gotineka din heger berkareka rasterast hebe, miheqeq kar ji hêla ferhengî ve têper e, lê ev mentiq berevajî naxebite: Nebûna berkareka rasterast misoger nake ku kar têneper e. Ji bo nimûnekirina vê yekê, li nimûneyên jêrîn binêrin:

(11a) *ez bi Tirkî nizanîm*

(12a) *ez bi wan mêran nakenîm*

Ne kara *zanînê* ne jî ya *kenînê* berkareka rasterast distîne. Her duyan jî temamkareka daçekî bi daçeka *biyê* heye. Loma her du riste jî ji hêla sîntaktîk têneper in û wisa dixuye ku xwedî heman binyadên argumentî ne. Lêbelê dema ku mirov risteyan vediguhêrine dema borî ferqeka sereke aşkera dibe:

(11b) *min bi tirkî nedizani* [Mey: 6]

(12b) *ez bi wan mêran nekenîm*

Forma bikerê di (12a) û (12b)yê da eynî maye, lê di navbera (11a) û (11b)yê da di rewşa bikerê da û di binyada rêkeftinê ya li ser karê da guherînek heye. Bi gotineka din rewş û rêkeftina ligel karê di kara *zanînê* da li gor demê diguherin, lê di ya *kenînê* da naguherin. Ligel ku wisa dixuye ku her du kar heman binyadên sîntaktîk bi rê ve dibin, ew aîdî du polên cuda ne. Loma binyada argumentî her tim ne nişaneyeka bawerîder a têperiyê ye.⁸

Ku mirov bi kurtî dubare bike, me di vê beşê da du tişt tesbît kirin: Yekem, ligel ku têperîya ferhengî û ya sîntaktîk têkildar in, di navbera wan da beramberbûnêka yek-bi-yek tune ye -bb (11) û (12)ê. Duyem, kareka ji hêla ferhengî ve têper taybetmendîya xwe ya têperiyê diparêze, semantîka risteya ku ew tê da hatiye bikaranîn karîgeriyê li vê yekê nake -bb (2) û (3)ê.

3. PKyên N+K di kurdîyê da

Di kurdîyê da hin derbirînên pêveberî yên adetî hene ku ji leksemeka karî û ji leksemek yan çend leksemên nekarî pêk tên. Em dê ji vira pê ve weku PKyan amaje bi wan bikin. Mirov dikare PKyên kurdîyê li ser bingeha du parametreyan polîn bike: Pola ferhengî ya hêmana nekarî û têperîya hêmana karî. Em berê xwe bidin pola ferhengî ya hêmana nekarî, em dikarin bibêjin ku sê ihtîmalên sereke hene:

8 Carinan *zanîn* bêyî ku ji hêla maneyê ve ferqeka mezin çê bibe, berkara rasterast ji distîne. Lêbelê avaniya bi berkareka daçekî bêtir asayî ye.

1. Hêmana nekarî naveka aşkera ye, weku *derman kirinê*.

2. Hêmana nekarî hevalnaveka aşkera ye, weku *pîroz kirinê*.

3. Hêmana nekarî weku nav yan hevalnavê nayê pênasekirin. Nimûneyeka vê, kara *dagirtinê* ye ku ji pirtika *da* û kara *girtinê* pêkhatî ye. Hêmanên nekarî jêderên gelek heterojen hene; hin ji wan bi etîmolojîya xwe têkildarî daçekan in, hin têkildarî hevalkaran in, ji bo hinên din tu têkilîya naskirî bi leksemên din ên zimanî ra tune ye. Ev pol bi awayekî nerîtane “pirtik” yan “pêşkar” hatiye binavkirin.

Parametreyê duym a têperîya hêmana karî xwedî dijberîyeka duhêl e di navbera têperî û teneperîyê da ku me di beşa borî da bingeha wê danî. Pevxistina van her du parametreyan polînkirineka şeşhêl derdixe holê ku di Tablo 1ê da hatiye dayîn:

HÊMANA NEKARÎ			
KAR	PIRTIK	HEVALNAV	NAV
TÊNEPER	<i>Derketin</i> (pirtik <i>der</i> + kar <i>ketin</i>)	<i>rast hatin</i> (hevalnav <i>rast</i> + kar <i>hatin</i>)	<i>dilketin</i> (nav <i>dil</i> + kar <i>ketin</i>)
TÊPER	<i>Vekirin</i> (pirtik <i>ve</i> + kar <i>kirin</i>)	<i>pîroz kirin</i> (<i>pîroz</i> + kar <i>kirin</i>)	<i>maç kirin</i> bb (1)ê

Tablo 1. Polînkirina tîpên cuda yê pêveberên kompleks.⁹

Ji bo ku zêde dirêj nebe, ev zebat bi tenê li ser wan PKyan hûr dibe ku ji navekê û kareka têper pêkhatî ne (çavîya jêr a rastê ya Tablo 1ê).

PKyên N+K di kurdîyê da poleka mezin pêk tîne û her ku diçe ev pol mezintir dibe, ku tê da PKyên munferîd li gor pileya îdyomatîzasyonê ji hev cuda dibin. Gelek daran N bêjeyeka deynkirî ye, lê qetiyen ev her tim ne wisa ye. Weku zimanên din ên îranî yê rojavayî, di kurdîyê jî da navgînên morfolojîk tune ne ku karên nû ji navan darêjin (bb Windfuhr 1979: 113 li ser farsîyê), loma çêkirina PKyan navgîna tekane ya afirandina derbirînên nû yê karî ye. Ji ber vê yekê listeya jêrîn a 25 PKyan gelekî kêma e. Ev PK hatine hîlbijartin ji ber ku rehên wan bihêz in, yanî, ji hêla piraniya axiveran ve tîpên naskirin, di piraniya zaran da hatine piştrastkirin û tîpên binyadî yê herî giring dinimîn:

⁹ Tablo 1 hin rewşên dijwar paşguh dike, bo nimûne (i) Ew PK ku di wan da ji yekê bêtir hêmanên nekarî hene, weku *dest pê kirinê* di (3)ê da; (ii) Ew PK ku di wan da hêmana nekarî piştî pêveberê tê, weku *anîn cihê*; (iii) dijwariyên cudakirina hevalnavan ji navan - bin. 6.

(13) Nimûneyên pêveberên kompleks ên N+Kyên têper

PÊVEBERA KOMPLEKS	NAV	KAR	PÊVEBERA KOMPLEKS	NAV	KAR
a. <i>alîkarî kirin</i>	<i>alîkarî</i>	<i>kirin</i>	n. <i>guhdar(i) kirin</i>	<i>guhdar</i>	<i>kirin</i>
b. <i>av dan</i>	<i>av</i>	<i>dan</i>	o. <i>hez kirin</i>	<i>hez</i>	<i>kirin</i>
c. <i>bang kirin</i>	<i>bang</i>	<i>kirin</i>	p. <i>maç kirin/paçî kirin</i>	<i>maç</i>	<i>kirin</i>
d. <i>bar kirin</i>	<i>bar</i>	<i>kirin</i>	q. <i>mêze kirin</i>	<i>mêze</i>	<i>kirin</i>
e. <i>bawer kirin</i>	<i>bawer</i>	<i>kirin</i>	r. <i>nişan dan</i>	<i>nişan</i>	<i>dan</i>
f. <i>baz dan</i>	<i>baz</i>	<i>dan</i>	s. <i>qal kirin</i>	<i>qal</i>	<i>kirin</i>
g. <i>behs kirin</i>	<i>behs</i>	<i>kirin</i>	t. <i>qebûl kirin</i>	<i>qebûl</i>	<i>kirin</i>
h. <i>çap kirin</i>	<i>çap</i>	<i>kirin</i>	u. <i>şerm kirin</i>	<i>şerm</i>	<i>kirin</i>
i. <i>deng kirin</i>	<i>deng</i>	<i>kirin</i>	v. <i>telefon kirin</i>	<i>telefon</i>	<i>kirin</i>
j. <i>derman kirin</i>	<i>derman</i>	<i>kirin</i>	w. <i>xwey dan</i>	<i>xwey</i>	<i>dan</i>
k. <i>dest avêtin</i>	<i>dest</i>	<i>avêtin</i>	x. <i>xwedî kirin</i>	<i>xwedî</i>	<i>kirin</i>
l. <i>fahm/fêm kirin</i>	<i>fêm</i>	<i>kirin</i>	y. <i>zor birin</i>	<i>zor</i>	<i>birin</i>
m. <i>gazî kirin</i>	<i>gazî</i>	<i>kirin</i>			

Kara herî berbelav di PKyên kurdîyê da bi ferqeka berbiçav *kirin* e. Di rastîyê da, temamê mijara PKyan bi piranî bi komeka biçûk a karên ferhengî sînordar e, herweku hin zimanên din (bn hindî/ûrdûyî, japonî û tirkî).

212 |

Herçi semantîka PKyan e, di gelek rewşan da mane bi piranî ji semantîka Nyê tê texmînkirin. Tevkarîya semantîk a Kyê xumamî ye; tu nişaneyên vînitî û kontrolê ne xuya ne (bb (13) u. û w.). Loma K bi piranî weku karçêkerekê kar dike, bi termînolojiya Grimshaw & Mester 1988 weku “kareka sivik”. Lêbelê kara *kirinê* bi tenê PKyan çê nake, herweha weku kareka serbixwe jî tê bikaranîn.

(14) *Mirovê ku vî karî bike [...]*

Tevî ku PKyên di (13)ê da rêzkerî di ser ra manend dixuyin, pişkinîneka nêzîktir aşkera dike ku ew aîdî du tîpên binyadî yên cuda ne û herweha gelek bintîpên wan hene. Taybetmendîya ku van tîpên cuda vediqetîne statuya sîntaktîk ya Nyê ye û ji ber vê yekê berî ku tîpên cuda yên PKyan pêşkêş bikim, ez dê bi analîza vê hêlê dest pê bikim.

Di nêrîna pêşî da mirov dibêje qey N xwedî statuya berkara rasterast in. Ew nedaçekî ne û hema berî Kyan tîpên bikaranîn. Lêbelê ew bi dereceyên cuda pîvanên di (7) ê da hejmartî bi cih nainin. Berî her tiştî ew nakevin rewşa tewandî yan heger bikevinê, di risteyê da guherîneka giring a semantîk pêk tê. (15a) û (15b)yê bidin ber hev.

(15a) *bawer ke!* (bawer bike!)

(15b) **vî bawerî ke!* (vê baweriyê bike!)

Ferqeka din di navbera Nyên PKyan û berkara rasterast a prototîpîk da ew e ku N paşgira nenasyariyê *-ekê* nastînin. (16a) û (16b)yê bidin ber hev:

(16a) *Wî pir ji Bozo hez dikir.* [Gir: 45]

(16b) **Wî ji Bozo hezek dikir.*

Bi awayekî mîna vê, Nyên di PKyan da bi giştî rê nadin berfirehbûnê bi çawanîderên navî (bn hevalnav) yan bi çendîkeran ra.¹⁰ Her du nimûneyên jêrîn bidin ber hev:

(17) *Ez ê birîna te derman bikim*

(18) **Ez ê birîna te dermaneke baş bikim*

Herî dawî, delîla ji pasîfkirinê bi xurtî nîşan dide ku ev N ne berkarên rasterast ên heqîqî ne. Berkareka rasterast û bi tenê berkareka rasterast dikeve pozîsyona bikerbûnê û karaya resen tê jêbirin (pasîfên karakirî di zimanê nû yê çapemeniyê da hatine çêkirin; di rastiyê da di gotara axaftinê ya siruştî da tunene). Sê nimûneyên PKyên pasîfkirî dê bes bin:

(19) Pasîf ji PKya *av danê*:

Bi xwînê û rondikên çavan hatine avdan û avakirin [Aw: 72]

(20) Pasîf ji PKya *hez kirinê*:

Bi vî awayî, lawê Zaro Axa wisan di gund de hate naskirin û hezkirin¹¹

[Gir: 38]

(21) Pasîf ji PKya *derman kirinê*:

Cahşên birîndar li nexweşxaneyê leşkerî ya Colemêrgê têne dermankirin.

[CTV: 41]

Bikerên van hevokên pasîf ne Nyên PKyan in. Di (19)ê da biker gotarek e ku telafikirina wê mimkun e (*'ew' = gund û bajar* ji konteksta berî wê), di (20)ê da *lawê Zaro Axa* ye û di (21)ê da *cahşên birîndar* in. Bala xwe bidinê ku di van nimûneyan

10 Feqet komeka PKyan bi rêkûpêki rê dide diyargînen xwedantiyê yên Nyan - bin. 4.3.

11 A rast pasîfa *hezkirinê* neasayî ye, ji ber ku ev PK ji berkareka rasterast bêtir temamkerekê daçekî dixwaze. Bi gumana min bikaranîna wê bi vî rengî di vê nimûneyê da girêdayî wê rastiyê ye ku ew bi PKya din a pasîfkirî bi *naskirinê* ra tê koordinekirin, ku ew berkareka rasterast distîne. Lê dîsa ji (21) problematik dimîne.

da N ligel Kyê tê nivîsîn, yanî, PK bêjeyeka ortografîk a tekane çê dîke. Loma em dikarin bi ewlehî bigihîjin wê encamê ku Nyên van PKyan di bin pasîfkirinê da venaguhêrin bikerên rêzimanî, lê bi Kyê ra pevkelijî dimînin.

Delîlên ji rewş nîşankirinê, ahengdariya bi paşgira nenasyar ra, berfirehbûna bi çawanîderan ra û reftara di bin pasîfkirinê da nîşan didin ku Nyên hin PKyan bêpar in ji hin taybetmendiyên pîvanî yên berkarên rasterast. Lê divê bê diyarkirin ku gelek ferqên hûrlîb di navbera taybetmendiyên sîntaktîk ên Nyên PKyên cuda da hene, ji ber ku li vir cih tune ye mirov nikare bi berfirehî li ser wan bisekine. Lê dîsa ji mirov dikare ji delîlên berdest bigihîje wê encamê ku Nyên di PKyan da bi regekî berbiçav ji berkarên rasterast ên tam kemilî cuda dibin.

4.1. Cudabûna Bingehîn: PKyên beşdarker û yên nebeşdarker

Delîlên ji testên di beşa buhurî da nîşan didin ku Nyên PKyan ji hin taybetmendiyên berkarên rasterast bêpar in. Ligel vê yekê, PK li gor pileya berkarbûnê ya Nyê bi awayekî berbiçav ji hev cuda dibin. Teşxîsa herî zelal a pileya berkarbûnê bi xêra sînardarkirineka gelekî giştî ya li ser risteyên kurdîyê ye ku di (22)ê da hatiye dayîn:

214 | (22) Her risteyek dikare bi tenê eksponenteka kategorîya berkara rasterast vehewîne.

Esasen (22) rengvedaneka pîvana-tetayê ya GByê (Government-Binding) ye. Sînardarkirinên manend li ser berkarên rasterast di gelek zimanan da berbelav in, bn japonî (Shibatani 1973: 341-342), (Baker 1988: 177). Nuha heger Nyên PKyên di bin (13)ê da rêzkirî berkarên rasterast bin, hingê divê riste nikaribin FNyeka îlawe ya berkara rasterast vehewînin, çiku ev yek dê (22)ê bînpê bike. Feqet weku em dibînin, gelek PK rê didin FNyên îlawe. Bo nimûne di (1)ê da, ku ji bo hêsankariyê em li vir dubare bikin, berkara rasterast *destê melê* ye:

(23) *Ferho destê melê maç kir [...]*

Bi heman awayî, di nimûneya (17)ê da berkareka rasterast heye: *birîna te*.

Dîyardeyên ji rêkeftina karî bidestxistî wê encamê bihêztir dikin ku FNyên bi vî rengî bi rastî berkarên rasterast in. Bînin bîra xwe ku di avaniya ergatîf da, rêkeftina kesî ya li ser karê ji hêla berkara rasterast ve tê kontrolkirin. Ev yek di (5)ê da hat nîşandan ku ez li vir dubare dikim:

(24) *Wan jî ez dîtîm*

Berkara rasterast *ez rêkeftina kesî li ser pêveberê dîyar dike*. Îcarê bala xwe bidin (25)ê ku PKya wê *qebûl kirin* e. Li vê derê rêkeftina li ser karê ne ji hêla Nya *qebûlê*, lê ji hêla berkara îlawe *ezê tê dîyarkirin*:

(25) *Ewî ez gelek bi xweşî qebûl kirim* [...] [Şk: 46]

Loma bi kêmanî hin PK rê didin derbirîna berkareka rasterast a îlawe ya heqîqî. Dema ku em qebûl bikin ku sînardarkirina li ser cotberkarê ya di (22)ê da rast e; heger PKyek rê bide berkareka rasterast a îlawe, hingê çê nabe Nya wê ji berkareka rasterast be. Ji hêla binyada frazê ve, ew di pêveberê da beşdarkirî xuya dike.

Lê belê hemû PK bi vî awayî tevnagerin. Komeka mezin rê nade berkareka rasterast a îlawe. *Hez kirin* yan *mêze kirin* nimûneyên vê ne:

(26) *Avukat* [...] *li saetê mêze kir* [Gir: 85]

PKyên weku *hez kirin* û *mêze kirinê* dikarin argumentên îlawe rayedar bikin, lêbelê ev giring e ku ew ne berkarên rasterast in, berkarên daçekî ne (bb pêşdaçeka *liyê* ya di (26)ê de). Berevajî berkarên rasterast, berkarên daçekî tu carî rêkeftina karî kontrol nakin. Di rastîyê da ne rêzimanî ye ku PKyên weku *mêze kirinê* ligel berkarên rasterast ên îlawe bîn bikaranîn.

215

Loma li ser esasê pîvana “şîyana rêvebirina yek berkara rasterast a îlawe” em dikarin du komên PKyan pênase bikin. Ji ber sebebên ku dê aşkera bibin, ez dê van her du koman weku **PKyên beşdarker** (rê didin berkareka rasterast a îlawe) û **PKyên nebeşdarker** (rê nadin berkareka rasterast a îlawe) bi nav bikim. Ji nav PKyên di bin (13)ê rêzkirî da, yên jêrîn PKyên beşdarker in:

(27) Nimûneyên PKyên beşdarker ji (13)ê

<i>derman kirin</i>	<i>qebûl kirin</i>	<i>nîşan dan</i> ¹²
<i>çap kirin</i>	<i>av dan</i>	<i>xwedî kirin</i>
<i>maç kirin</i>	<i>fehîm kirin</i>	<i>bar kiririn</i>

Ji riwangeheka semantîk bi hêsanî nayê famkirin bê çima PKyên weku *derman kirin* û *qebûl kirinê* berkarên rasterast ên îlawe distînin, lê yên weku *hez kirin* û *mêze kirinê* nastînin. Ev cihêrengîya halê hazir çaverênekirî xuya dike. Ev xalek e ku

12 Sîntaksa *nîşan danê* têra xwe ji karên din komplekstir e. Esasen ew dureh e ji ber ku rê dide berfirehbûna Nyê *nîşanê* bi xwedîyekê ra, lê dîsa ji rê dide berkareka rasterast a îlawe. Ji ber sedema duyem min ew xist vê komê.

Mohanani (1997: 466) ji bo zimanê hindî jî amajê pê kirîye ku di wî jî da cudabûnka manendi vê heye. Em dê vê gavê bi besîti qebûl bikin ku du PKyên ji hêla binyadê ve cuda hene û dest bi analîzkirina wan bikin.

4.2. PKyên beşdarkar ji perspektîfeka tîpolojîk ve

Me tesbît kir ku Nyên PKyên beşdarkar di risteyê da ne xwedî statuya argumentî ne: Ew ji hêla sintaktîk ve neçalak in, loma kar serbest e ku rola berkara rasterast bide FNyeka din. Bala we lê be ku terma beşdarkirinê ku li vir bi kar tînim, tîkildarî windabûna statuya sintaktîk e. Helbet hinek dikarin îtirazê li vê karanînê bikin. Bo nimûne Gerds 1998 diyar dike ku di beşdarkirina rasteqîne da reheka navê heye, ne ku navek heye û beşdarkirina morfolojîk di kara mazûvan da pêşîn qebûl dike. Weku wê di binbeşa 4.4.ê da zelal bibe, di kurdîyê da nav ji hêla morfolojîk ve ne parçeyekî karê ye. Ji ber vê yekê etiketên din jî dê bi qasî vê guncayî bin, bn navjêxistin yan heta lêkdayîkirin. Lê dîsa jî ez dê terma beşdarkirinê bi kar bînim, ji ber ku bo nimûne di almanîyê da ew ji bo pêvajoyên manend hatîye bikaranîn (bb Gallmann 1999). Feqet ez dixwazim dupat bikim ku bikaranîna min a “beşdarkirin”ê bi rastî tê maneya “beşdarkirina sintaktîk”, yanî tê maneya windabûna temamê statuya argumentî.

216 |

Nimandineka formel a vê tîpa beşdarkirinê li jêr hatîye dayîn: Di (28)ê da *kirin* sereya risteyeka sadetir a têper e; (29) binyada PKyeka beşdarkar ya bi *kirinê* dinimîne (K kara ferhengî dinimîne, kevaneka goşebend kompleksa karê vedigire, kevaneka sertûjîk argumentên sereke vedigire):

(28) $\langle x, y \rangle [K]_p$ *kirin* di risteya sade ya têper da (bb 14ê)

(29) $\langle x, z \rangle [yK]_{mp}$ *kirin* di PKyeka beşdarkar da (bb 1ê)

Xala giring derbarê vê tîpa beşdarkirinê da ew e ku kompleksa karê di (29)ê da têperîya xwe ya ferhengî diparêze (yanî di handana ergatîfîyê da berdewam e), û ji vê giringtir temamê kompleksa karê di (29)ê da têperîya sintaktîk pêşan dide, yanî dikare berkareka rasterast a îlawe bi rê ve bibe ku ew di (29)ê da bi “z”yê hatîye nimandin.

Ev çemka beşdarkirinê bi awayekî radîkal ji ya gelek zimanên din cuda ye. Li dereka din me dît ku navek di kareka têper da tê beşdarkirin û encama vê yekê kareka tîneper e. Nimûneyek ji samoanîyê (polînesî, binkoma okyanusî) ji Mosel û Hovdhaugen (1992: 738) vê tîpa beşdarkirinê ya bêtir naskirî nîşan dide (herweha bin. Baker 1988: 88 ji bo nimûne û nîqaşine bêtir):

(30) *Na fa'atau e le tama le pu'â*
 BOR firotin ERG ART lawik ART beraz
 'Lawikî beraz firot.'

(31) *Fia fa'atau pu'aa oe?*¹³
 xwestin firotin beraz 2y
 'Tu dixwazî berazan bifiroşî?'

Di (31)ê da maneyeka giştî ya nava *pu'aa* 'beraz(an)' heye. Wê artikelek tune ye û di kompleksa pêveberî da hatiye beşdarkirin. Risteya encamîn têneper e ku ev yek bi zelalî bi wê diyardeyê hatiye nişandan ku biker *oe* 'tu' ne xwedî pirtika ergatîf *eyê* ye ku di risteya têper ya di (30)î da ew heye.

Mirov dikare beşdarkirineka ji vê tîpê bi awayekî neformel wisa binimîne (li vê derê em bi rêza xêzekî ya pêkhênan ra eleqedar nabin):

(32) $\langle x, y \rangle [K]_{tp}$ Binyada nebeşdarkirî (bb 30ê)

(33) $\langle x \rangle [yK]_{tpp}$ Binyada beşdarkirî (bb 31ê)

Bala we lê be ku berevajî binyada kurdîyê ya di (29)ê da dayî, di (33)ê da kompleksa karî têneper e. Gallmann (1999: 284) vê tîpa beşdarkirinê weku "beşdarkirina têneperker" bi nav dike, Rosen 1989 behsa "beşdarkirina navî ya lêkdayî" dike. Her bi çi awayî bê binavkirin, ev tîpa beşdarkirinê qet tune ye di kurdîyê de.

Hevteribiyeka nêzikî tîpa kurdîyê ew diyarde ye ku Rosen 1989 wê weku "beşdarkirina navî ya polîinker" bi nav dike ku di zimanên xwecih ên amerîkî û di hin zimanên awîstralî da berbelav e. Di vê avaniyê da kareka têper navekê tevdigire, lê kar dîsa têper dimîne (Rosen 1989: 302). Herweha kompleksa di encama vê diyardeyê da bidestketî dibe ku berkareka rasterast a îlawe bi rê ve bibe, ku Rosen ji vê yekê ra dibêje "ducarkirin". Aşkera ye ku ev nêzikî wî tiştî ye ku me di kurdîyê da dît. Lêbelê ferqeke giring heye: Bi tenê dema ku Nya beşdarkirî ji hêla semantîk ve girêdayî berkara rasterast a derekî be, ducarkirin mimkun e. Bo nimûne mirov dikare avaniyeka mimkun ya vê tîpê bi vî awayî bisêwirîne: 'he animal-picked up a dog'. Li vê derê berkara derekî *dog* aîdî "wê pola hêmanan e ku ji aliyê nava beşdarkirî ve hatiye diyarckirin" yanî ji aliyê *animalê* ve (Rosen 1989: 303). Îhtîmaleka din ew e ku berkara rasterast a derekî çendiker yan diyarckereka "pêvekirî" ya Nya beşdarkirî be (bn 'I men-saw **two**' = 'I saw two men').

13 Ev her du nimûne ji du rênivîsên cuda yên samoaniyê ne, ferqên biçûk ji ber vê yekê ne.

Manendîyên di navbera beşdarkirina kurdîyê û “lêkdayîkirina polîner” da bi tenê di warê parastina têperîya karê da ye; sîndarkirinên semantîk li ser beşdarkirinê di kurdîyê da ne lidar in ku mirov li kîjan nimûneya jorîn binêre vê yekê dibîne. Ne jî di kurdîyê da hevterîbîyeka wê beşdarkirinê heye ku tê da pêvekirina diyarkeran heye. A rast min hay jê tune ye ku di lîteraturê da li ser beşdarkirina tîpa kurdîyê xebateka hûrgilî hatibe kirin. Lê dîsa jî ev beşdarkirin di zimanên îranî da baş tê zanîn: Ji bo zazakî Paul (1998: 131-132) cudahîyeka yeksan dixwe navbera binyadên beşdarkirinê yên ku ew weku “*zusammengesetzte Verben*” bi nav dike û PKyên din. Di hindîyê (îndo-aryan) da binyadeka hema hema yeksan tê dîtin, ku hem Burton-Page 1957 û hem Masica (1991: 368) baldar in ku wê jî tîpên din ên PKyan cuda bikin. Bi heman awayî tevî ku termînolojîya wê cuda ye, Mohanan 1997 xeteka stûr dikişîne navbera PKyên beşdarkirî û yên din. Loma ev diyarde baş naskirî ye, lêbelê di bin navên cihêreng da hatiye vekolan û tiştê ku ez dizanim di çarçoveya vekolîna beşdarkirinê ya navzimanî da nehatiye gengeşekirin.

Herî dawî em dikarin bipirsin bê ka beşdarkirina bi vê maneyê li ku derê û çawa rû dide. Baker 1988 beşdarkirinê weku pêvajoyeka sîntaktîk a tevgera X-barê dinirxîne ku li gor wê berkara rasterast ber bi karê ve diçe û şopekê li pey xwe dihêle. Ev analîz gelekî karîger e û jî bo pêvekirina diyarker yan çendîkeran ya li jor bi kurtî gengeşekirî çareserkirineka serincrakêş dabîn dike. Feqet temamê nîqaşa li ser wê yekê bê ka beşdarkirin peyvrêzî ye yan ferhengî ye jî serî da xwe dispêre wê qebûlê ku divê mirov di navbera her duyan da cudakirineka teqez daîne. Heger teorîya yekî vê yekê bike jî (bn versiyona Baker ya GByê), ev bi serê xwe nabe delîl ku zimanê mirovan bi vî awayî dixebite. Teorîyên din ên weku rêzimana avanîyan hinekî cudatir li kêşeyê dinêrin (bb Schultze-Berndt 2000: 23-26 jî bo jêgirtinan). Zelal e ku ne mimkun e ev kêşe li vir bê çareserkirin (bin. Rosen 1989 jî bo gengeşeya li ser boçûnên beşdarkirinê yên sîntaktîk û yên ferhengî). Lêbelê divê bê diyarkirin ku PKyên beşdarkirî ên kurdîyê bi zelalî xwedî rehendekî ferhengî ne: Ew bi tenê bi du karên ferhengî ra rû didin (*kirin* û *dan*), loma wê baş be ku em jî serî da taybetmendîyên xweser ên van her du karan weku şert daînin serê madeyên wan ên ferhengî, bi vî awayî em dê piranîya aparatên sîntaktîk yên pêşniyazkirî bidin alîyekî. Heman tişt jî bo avanîyên manend yên di zimanên din da jî rast e, ku gelek caran bi çend karên ferhengî sînokirî ne.

4.3. PKyên nebeşdarkar

Mirov dikare ji gelek aliyan ve sîntaksa PKyan weku çareseriyên cihêreng ji bo wê pirsgirêkê bibîne bê ka mirov dikare çawa naveka îlawe di risteyeka sade da bi cih bike bêyî ku sînorê li ser cotberkaran yên di (22)ê da dayî bin pê bike. Weku me dît Nyên di hin PKyan da bi besîtî tèn paşguhkirin; ji hêla peyvêzîyê ve ew neçalak in, û riste berkareka rasterast a îlawe distînin. Lêbelê di PKyên nebeşdarkar da berkareka rasterast a îlawe ya wisa ne mimkun e. Esasen em dikarin sê tîpên PKyên nebeşdarkirî ji hev cuda bikin: (i) PKyên têrkirî; (ii) PKyên temamkerên daçekî; (iii) PKyên temamkerên xwedîtîyê.

PKyên ji tîpa yekem argumenteka îlawe naxwazin. Nimûneyên vê *baz dan*, *şerm kirin*, *xwey dan* yan *can dan* in (bb (2)ê). Ez dê PKyên vê tîpê bi **PKyên têrkirî** bi nav bikim, ji ber ku N hewcetiyên argumentî yên karê tetmîn dike. PKyên têrkirî rewşên teneper ên yekbeşdar derdibirin. Ez dê di vê xebatê da li ser PKyên têrkirî zêdetir nesekim, lê divê bê dîyarkirin ku ferqa di navbera wan û PKyên din da berî her tiştî ferqa semantîka pevketî ya tevahîya derbirînê ye. Ji hêla binyadî ve ew bi reftareka manendî ya PKyên din tevdigerin (bn kar ji hêla ferhengî ve têper dimîne û di dema borî da avanîya ergatîf han dide).

Tîpa duyem a PKyan argumenteka îlawe dixwaze, yanî, tîpeka temamkera tewandî ya têra xwe sabît heye ku ew bi awayekî nerîtî pê ve pêwendîdar in. Argumenta îlawe weku frazeka daçekî tê kodkirin. Li gor vê yekê em dikarin vê tîpê weku **PKyên temamkerên daçekî** bi nav bikin. Nimûneyên tîpik ên vê tîpê *mêze kirin* û *hez kirin* in ku ya yekem bi pêşdaçeka *liyê* ra temamkerekê pêşdaçekî dixwaze (b.b.(26)) û ya duyem bi pêşdaçeka *jiyê* ra temamkerekê pêşdaçekî dixwaze:

(34) *Em pîr ji te hez dikin* [Aw: 71]

Analîzeka mimkun a vê binyadê dê ew be ku mirov fraza pêşdaçekî weku binpêkhêneka Nyê binirxîne, ku ev temamkerekê FPyê [*ji te hez*] pêk tîne. Li ser esasê vê analîzê, di destê me da tiştêkî weku ‘[*ji te hez*] kirin’ heye. Lêbelê ev analîz dê berê me bide cihekî şaş. Ya pêşî, kurdi frazên pêşdaçekî bi vî awayî bi navan ve girê nade; bêtir, (kêm caran) frazên pêşdaçekî yên piştserê bi kar tîne, ku ew bi rêya morfemeka girêdanê bi sereya navî ve hatiye girêdan. Ya duyem, çê dibe fraza pêşdaçekî bi pirtika *jiyê* ji navê bê veqetandin:

(35) *Ez [...] ji xwe jî hez nakim* [Aw: 75]

Herî dawî dibe ku di karanînê da N li pêşîya fraza pêşdaçekî bi cih bibe, weku (41)ê li jêr.

Ji ber vê yekê divê em fraza pêşdaçekî weku argumenteka heqîqî ya pêvebera kompleks qebûl bikin, yanî divê em wê bi heman statuya argumentên pêşdaçekî yên pêveberên sade qebûl bikin (bo nimûne *pîrsîn*, ku frazeka pêşdaçekî weku argument distîne). Palpišta aşkera ji bo statuya pêkhênî ya temamkera pêşdaçekî ji koordînasyonê tê:

(36) *Sûcê wan ew bû ku wan, [ji welatê xwe], [ji zîmanê xwe] hez dikir* [Aw: 75]

Li vê derê du temamkerên pêşdaçekî, her du jî pêbendî PKya *hez kirinê*, bi reftareka ji bo argumentên karan tîpîk tîpî koordînekirin, lêbelê ev yek ji bo binpêkhênên FNyan ne mimkun e. Loma frazên pêşdaçekî yên PKyên bi vê tîpê argument in ku ji hêla yekbûna PKyê ve hatine rayedarkirin, ne binpêkhênên FNyekê ne ku sereya wê N be. Ji ber vê yekê analîza rast a PKya bi vê tîpê dê wisa be: [pêşdaç.X]_{FP} [hez kirin]_{FK}

220 | Tîpa sêyem a PKyên nebeşdarker jî argumenteka îlawe dixwaze. Lêbelê di vê tîpê da argumenta îlawe forma xwedîyekî Nyê distîne ku bi rêya morfema girêdanê pê ve tê girêdan. Ez navê **PKyên temamkerên xwedîtîyê** li vê tîpê dikim. Nimûneyeka vê tîpê PKya *alîkarî kirinê* ye:

(37) *Wî zanibû ku dê pîrika wî alîkari-ya wî bike* [Mey: 103]

Di vê nimûneyê da temamkera îlawe *wî* binpêkhêneka heqîqî ya fraza navî ya kompleks e ku sereya vê frazê *alîkarî* ye. NPyên bi vê tîpê mikemelen başçêkirî ne, û bi rêkûpêkî li derveyî PKyan rû didin. Bi vê maneyê PKyên temamkerên xwedîtîyê yên weku (37)ê bi rengê berbiçav ji PKyên temamkerên daçekî yên weku (36)ê cuda dibin, ku ez engaşt dikim ku ew argumentên tevahiya PKyê ne.

Palpišta vê analîzê ji delîla ji pasîfkirinê tê. Di (38)ê da PK *qal kirin* e. N bikereka xwedîtîyê distîne, yanî ew PKyek e ku bi *alîkarîya kirinê* ra ji tîpekê ye. Di bin pasîfkirinê da biker tevahiya FNyê (*qala me*) ye, ne ku bi tenê xwedî ye:

(38) *Lê tu caran qal-a me nehatîye kirin.* [Aw: 69]

Di bin pasîfkirinê da tevahiya FNya ji N û xwedîya wê pêkhatî hildikişê statuya bikerîyê, ku ev nişan dide ku ew di rastîyê da pêkhênekê çê dike. Loma li vê

derê avanî ‘[alîkarî-ya-X]_{FN} kirin’ e. Li vir naxwe argumenta îlawe (“X”) statuyeka peyvêrêzîyê heye ku gelekî ji ya PKyên temamkerên pêşdaçekî (yên weku (36)ê) cuda ye.

Bala xwe bidinê ku di PKyên temamkerên xwedîtîyê da temamkera îlawe dikeve navbera N û Kyê: binyada xêzekî wisa ye: N(girêder)FN K. Ji bo PKyên bi vê tîpê analîzeka beşdarkirinê bi awayekî aşkera şaş e. Pirsê dijwartir ev e: mirov çawa dikare wan bi awayekî sistematîk ji kombînasyonên tesadufî yên berkara rasterast û dîyargîna xwedantîyê cuda bike? Bersîveka hêsan a vê pirsê tune; ev avanî li ser cedwelekî îdyomatîzasyonê diguherin û vê gavê ez wê ihtîmalê pir lawaz dibînim ku mirov bikare ji bo wan xeteka sînorî ya teqez peyda bike. Ligel vê yekê hin ji PKyên vê tîpê yên herî zêde adetîbûyî hin taybetmendîyên binyadî bi pêş xistine ku wan ji kombînasyonên tesadufî cuda dikin; ez dê di 4.3.1.ê da li ser vê xalê rawestim.

4.3.1. Kurtîya PKyên nebeşdarker

Me li ser sê tîpên PKyên nebeşdarker gengeşe kir ku bi tîpa argumenta îlawe ya ku ew distînin ji hev cuda dibin. PKyên jêrîn ku ji listeya (13)ê hatine wergirtin, bi vî awayî li ser sê tîpan belav dibin:

PKyên têrkirî (tu temamkera îlawe naxwazin)	PKyên temamkerên daçekî	PKyên temamkerên xwedîtîyê
<i>şerm kirin</i> <i>baz dan</i> <i>xwey dan</i>	<i>hez kirin</i> <i>mêze kirin</i> <i>qal kirin</i> <i>bawer kirin</i>	<i>deng kirin</i> <i>gazî kirin</i> <i>qal kirin</i> <i>behs kirin</i> <i>zor birin</i> <i>telefon kirin</i> ¹⁴ <i>alîkarî kirin</i>

Tablo 2. Bintîpên PKyên nebeşdarker

Helbet di rastîyê da mesele bi qasî ku Tablo 2 nîşan dide ji berê da ne hazir û teqez e. Ligel guhertoyên navzarî formên navberî yên curbicur hene di peyvêrêzîya PKyên nebeşdarker da ku ez dê li vê derê bi kurtî behs bikim. Berî her tiştî di warê tîpa temamkera xwedîtîyê da guherto hene. Di tîpa temamkera xwedîtîyê ya normal

14 Di karanîna *telefon kirinê* da cudahîyên herêmi hene. Di zarê Mûşê da ew temamkera daçekî (*ji... re*) distîne, di piraniya zaran da temamkerekê xwedîtîyê distîne. Cudahîyên bi vî rengî bi taybetî di warê PKyên vê dawîyê dariştî da ne kêmi in.

da argumenta îlawe xwedîyek e ku bi morfemeka girêdanê bi Nyê ve girêdayî ye, ku li pey zayenda Nyê diguhere (bb (39)). Lêbelê hin PK dengdêreka neguher distînin, ku jê ra dibêjin “îzafeya giştî” (MacKenzie 1961). Bo nimûne PKya *bang kirinê*:

(39) *Bang-î wê dike.* [Aw: 72]

Di hin deqan da heta bi îzafeya giştî jî jê dikeve:

(40) *Paşê bang diya xwe kir.* [Gir: 27]

Dema ku N temamkereka daçekî distîne dîsa tîpeka dureh rû dide, feqet berevajî nimûneya (34)ê, temamker **piştî** Nyê tê û bi vî awayî wê ji Kyê vediqetîne:

(41) *Wî, hez ji gel-ê xwe dikir.* [Aw: 69]

Bala we lê be ku rêzkirina din (... *ji gelê xwe hez dikir*) jî mimkun e. Loma di peyvêzîya nebeşdarker da heta pileyekê cihêrengî hene ku hin ji wan zarî ne û belkî hin ji wan jî ji ber cudahiyan hûrbîn ên semantîk bin ku ji min ve ne xuya ne. Lêbelê divê bê cextkirin ku cihêrengî li nav bintîpên cuda yên PKyên nebeşdarker berbelav bin jî, cudahiya bingehîn di navbera PKyên beşdarker û yên nebeşdarker da bi rengê berbiçav seqamgîr e. Bi gelemperî PKyek ji her du tîpên sereke aîdî yekê tenê ye.

4.4. Statuya morfolojîk a Nyê di PKyên beşdarker da

Di binbeşên buhurî da me amaje bi kêşeya satuya peyvêzî ya Nyê di PKyan da kir. Di vê çarçoveyê da me amaje bi wê yekê kir ku di PKyên beşdarker da tu statuya wê ya peyvêzî tune, lêbelê di PKyên nebeşdarker da wê bi kêmanî statuya argumenta jêmayî heye. Pirsra ku di vê binbeşê da bibe cihê serêşandinê ew e bê ka beramberî windabûna statuya peyvêzî windabûneka otonomîya morfolojîk heye yan na, yanî, ji bo ku bêjeyeka tekane çê bikin N û K heta çî dereceyê pev dikelijin.

Jixwe em rastî nimûneyên PKyên nebeşdarker hatin ku di wan da N jî hêla hin bêjeyên din ve ji Kyê tê veqetandin (bb (37), (39)-(41) li jor), loma wisa dixuye ku zêde sedem tune ne mirov li vê derê hebûna beşdarkirina morfolojîk qebûl bike. Ji ber vê yekê em dê di vê binbeşê da bi tenê li ser PKyên beşdarker hûr bibin û li ser wê pirsê bê ka N û K hêmaneka morfolojîk a tekane pêk tînin yan na. Bala we lê be ku ev kêşe ortogonalî wê kêşeyê ye bê ka PK bi ferhengî tê hilandin yan bi peyvêzî tê çekirin. Ez riwangeheka berfirehtir a ferhengî qebûl dikim ku yekeyên frazê vedigire.

Ji ber vê yekê pîrsa bê ka PK bêjeyeka tekane pêk tîne yan na, esasen pîrseka binyada morfolojîk e, ne ya hîlanîna ferhengî li dij dariştina peyvrezî ye.

Argumana herî bihêz li dijî analîzeka beşdarkirinê ew dîyarde ye ku mirov dikare hin keresteyên morfolojîk têxe navbera N û Kyê. Bo nimûne nerênîkirina karên sade di dema nuha da bi pêşgira *na-yê* çê dibe:

(42) *ez wî na-bînim*

Dema ku PK bîna nerênîkirin, divê pêşgira nerênîkirinê hema li çepî forma kişandî ya Kyê be, herweku nimûneyên jêrîn ên *av dan* û *derman kirinê*:

(43) *av na-dim* (ne **na-avdim*)

(44) *derman na-kim* (ne **na-dermankim*)

Weku nîşankera nerênîkirinê *na-yê*, nîşankera berdewamî/realîsê *di-* jî dikeve navbera N û Lya PKyê (*derman di-kim*).

Teşxîseka din navkirin e. Di bin navkirinê da berkara rasterast a karên têper divê weku xwedîyan bê derbirîn, ku bi navgîna girêderê bi karê ve girêdayî ye:

(45) *kuştin-a şêr* (yanî *şêr hatîye kuştin*)¹⁵

Feqet dema ku PKyên beşdarkêr tîna navkirin, N û Lya PKyê weku ya (45)ê avaniyeka xwedîtîyê çê nakin. Ji dêvla vê, ew avaniyeka lêkdayî çê dikin:

(46) *avdan dj. dayîna avê*

(47) *dermankirin dj. kirina derman*

Herweha PKyên navkirî dikarin temamkereka xwedîtîyê bistînin ku beramberî berkara wan a rasterast e:

(48) *dermankirina birînê* (bb (17))

Ji ber vê yekê navkirin weku yekeyeka tekane serederîyê li N û Kyê dike (ev yek di formên pasîf yên (19-21)ê da aşkera bû, ku li wir PK weku bêjeyeka ortografîk ya tekane tê serederîkirin).

15 Agahîderên min ew xwendin red kir ku şêr weku kujer şirove dike.

Pêvajoyeka din a morfolojîk çêkirina partîsîpê ye. Kar di kurdîyê da dikarin bi maneyeka encamîn partîsîpê çê bikin. Partîsîp bi reha borî ya karê û paşgira -îyê tê çêkirin, bo nimûne partîsîpa *manê*, *mayî* ye. PK herweha dikarin ji bo çêkirina partîsîpê ji zemînê pêk binin:

(49) *birîna dermankirî*

Bi gotineka din, kevanekkirina morfolojîk di rewşên wisa da li jêr e:

(50) [dermankir]-î

Ji ber vê yekê delîlên ji morfolojîyê nekok in: Li alîyekî mirov dikare keresteyên morfolojîk têxe navbera N û Kyê, ku ev nîşan dide ku ew bêjeyeka tekane pêk nainin (di kurdîyê da li cihekî din navgir peyda nabin). Lêbelê navkirin û çêkirina partîsîpê, N+Kyê weku yekeyeka morfolojîk a tekane werdigire.

Delîlên nekok ên bi vî rengî di almanîyê da tèn zanîn. PKya almanî *staubsaugen* 'bi vakûmê paqijkirin' ku maneya wê ya motamot 'toz mêtin' e, weku pêkhêneka peyvrêzî ya tekane tê wergirtin, herweku di vê hevokê de; *ich werde das Wohnzimmer staubsaugen* (Ez dê odeya rûniştinê bi tozmijê paqij bikim), lêbelê di forma partîsîp da pêşgira *ge-yê* dikare têkeve navbera N û Kyê: *staubgesaugt* (li vir guhertoyeka herêmî heye, hin axiver dibêjin *gestaubsaugt*). Loma yekîtiya peyvrêzî her tim beramberî yekbûna morfolojîk nayê.

Hêja ye mirov balê bikişîne ser wê yekê ku taybetmendîyên morfolojîk ên PKyên N+K yên li vir bi kurtî behskirî û yên PKyên hevalnav+K û pirtik+K hevyekek in (bb 4.ê, Tablo1) ku ez dê di 6.an da li vê xalê vegerim. Li vir ji yekbûna morfolojîk di navkirin û çêkirina partîsîpê da tê parastin, lêbelê ji hêla hin pêşgiran ve tê binpêkirin. Lêbelê balkêş e ku li herêmên Mêrdîn û Midyadê, hin PKyên pirtik+K pevkelijî ne û bûne yekeyên morfolojîk ên veneqet. Bo nimûne forma jêrîn a PKya pirtik+K ya kara *der-ketinê* hatiye dîtin (Ritter 1971: 6):

(51) *di-der-keve*

Li vê derê pêşgira realîsê *di-* li derveyî pirtik *derê* ye; bi kurdîya standard dê *der-di-keve* be. Manendî wê, li Mêrdînê pirtika *ve/vayê* di PKya *va-xwarinê* da bi rêkûpêkî bi temamî di karê da tê beşdarkirin û bi vî awayî reheka nû ya karê diafirîne: çay *di-va-xwim* (ji nişeyên min ên qadê bi xwe) berevajî forma asayî çay *va-di-xwimê*. Di deqên di Ritter (1971: 42)ê da heta bi navekî ji heye ku di nimûneyekê da bi temamî

di PKyê da hatiye beşdarkirin; *bang* di *bang kirinê* de. Wisa dixuye ku nimûneyên wisa bi herêman ve sînardarkirî ne, lêbelê ew xaleka giring diresimînin: Pêkhatina PKyan pêvajoyeka dînamîk e û mimkun e zarên cuda di astên cuda da bin di warê wergirtina PKyan weku yekeyên tekane, hem ji hêla peyvrêzî hem ji ya morfolojîk ve. Heger em pêvajoya PK çêkirinê weku pêvajoyeka zêdebûna bêjebûna binyadên peyvrêzî yên pirtik/N/hev.+Kyê binirxînin, hingê beşdarkirina morfolojîk a tam ku di encamê da reheka karê ya nû tê afirandin, dê wisa bixuye ku asta dawî dinimîne.

4.5. Kurtiya PKyan di kurdiyê da

Di bin şablona N+Kyê da ku ji derûv da yekreng xuya dike, PK cudahîyên binyadî yên bêhejmar li ber çavan radixin. Encama sereke ya analîzê ew e ku mirov dikare du tîpên PKyê li pey statuya peyvrêzî ya Nyê ji hev derxe û ji hev cuda bike. Di PKyên beşdarkar da, N ji hêla peyvrêzî ve neçalak e û nikare rêkeftinê kontrol bike. PK weku yekeyeka hevgerî ji hêla peyvrêzîyê ve têper e ku loma berkareka rasterast a îlawe rayedar dike. Ligel vê yekê, beşdarkirina peyvrêzî ji hêla beşdarkirineka morfolojîk a tam ve nayê beramberkirin: Çê dibe N û Kya PKyên beşdarkar ji hêla hin pêşgirana ve ji hev bîr veqetandin. Li milê din PKyên nebeşdarkar rê nadin berkareka rasterast a îlawe. Em dikarin polînkirina xwe ya heta vê derê bi awayê jêrin kurte bikin:

(52)

PKyên BEŞDARKER	PKyên NEBEŞDARKER
N ji hêla peyvrêzîyê ve neçalak e, berkara rasterast a îlawe mimkun e	N şûna berkara rasterast dadigire, tu berkara rasterast a îlawe ne mimkun e
PK ji hêla peyvrêzîyê ve têper e	PK ji hêla peyvrêzîyê ve têneper e

N û K ji hêla morfolojîk ve nayên beşdarkirin

PKyên nebeşdarkar bi zelalî li ser qalibên peyvrêzîya berhemder tê modelkirin di zimanî da, û ez li pey piraniya pisporên zimanên îranî xeteka cudaker a zelal di navbera kombînasyonên N+K yên tesadufî û PKyên adetîbûyî da red dikim. Ew ji hêla pileya îdyomatîzasyonê, ji hêla nebûna hin taybetmendiyên argumentî yên Nyê (bn rewş nîşankirin) û bi şîyana xwe ya rayedarkirina argumentên îlawe ji risteyên têper ên kanonîk cuda dibin. Herweha, hin PK taybetmendiyên binyadî yên bêmanend bi pêş dixin (weku wanên ku di nimûneyên (39)-(40)ê da hatin nîşandan) ku ev piştrast dike ku frekansa pêwendiyê dikare rê li ber pêkhatina binyadên nû veke.

Ji riwangeheke navzimanî PKyên beşdarker balkêştir in. Avaniyên bi vê tîpê taybetmendîyeka giring a tîpolojîk a zimanên îranî û îndo-aryanî pêk tîne ku bi yekcarî di îngilîziyê da tune ye û bi qasî ku dizanim di piraniya zimanên îndo-ewropî yên rojavayî da tune ye. Çemka beşdarkirina peyvrêzî ya li vir pêşxistî çend diyardayan rave dike: Yekem, nebûna nişankirina rewşê, azadiya rêza peyvan, çendîker û çawanîderên li ser Nyê. Ev ji wê rastiyê tê ku ew ne argumentek e. Duyem, ew diyarde ku ew di bin pasîfkirinê da bikerbûnê bi dest naxe. Sêyem, ew ji bo armancên rêkeftinê tê paşguhkirin (bb (25)ê) û herî dawî, riste rê dide berkareka rasterast a îlawe. Ev diyarde hemû tîra xwe bi zelalî ji wê qebûlê tîra ku bi wê N di PKyên beşdarker da ne xwedî statuya argumentî ye.

5. Boçûnên argument-parvekirinê: Mohanan (1997)

Di hindiyê da PKyên ji navekê û kareka têper pêkhatî gelekî dimînin bi yên kurdîyê. Mohananê (1997) li ser esasê nosyona argument parvekirinê analizêka avaniyên wisa pêşniyaz kirîye, ku li gor wê N û K bi hev ra binyada argumentî ya risteyê diyar dikin. Ligel ku xebata wê hem li ser PKyên bi karên tîneper û hem jî li ser PKyên bi karên têper e, ji bo hêsankariya berawirdkirinê ez dê bi tenê li ser yên têper gengeşe bikim.

Mohanan eleqedarî wê yekê ye ku nimandineka peyvrêzî û semantîk bi pêş bixe ku bikare wî tiştî vegire ku ew weku siruştî kompozîsyonel a PKyan dinirxîne. Analîza wê sê engaşên tîkildarî hev berceste dike: Yekem, Nya PKyan pêveberî ye û tevkarîyê li binyada argumentî ya risteyê dike. Duyem, tevî ku N tevkarîyê li binyada argumentî ya PKyê dike, dibe ku ew bi xwe argumenteka Kyê be. Sêyem, PK kategorîyeka frazî pêk tîne û ji ber ve yekê “bi awayekî pişt-ferhengî tê pevxistin, ne bi ferhengî” (433, heta ku berevajîyê wê neyê diyarîkirin hemû jêgirtinên di vê binbeşê da ji Mohanan 1997ê ne). Em dê li vê derê bi tenê her du engaşên pêşî binirxînin û nedin dî wê pîrsê bê ka PK bi ferhengî tîra hilanîn yan bi peyvrêzî tîra dariştin. Weku hat amajekirin, ez tîgihîştineka berfirehtir a ferhengê tercîh dikim, yeka wisa ku ew yekbûna ferhengî bînpê jî bikin, weku prîmîtîfan destûrê dide yekeyên frazî (ji bo argumanên ku ji bo PKyan piştgirîya vê pozîsyonê dikin, bin. Ackerman û Lesourd 1997).

Ka em li delîlên ji bo siruştî karî ya Nya PKyên hindiyê binêrin. Nimûneyên jêrîn ên ji Mohanan 1997ê¹⁶ bi kara *karê* ‘kirin’ hatine sazîkirin (ev kar ji hêla

16 Wergêran û tîpguhêzî ji Mohananê ye, şîrove hatine guhertin.

etîmolojîk ve têkildarî *kirina* kurdîyê ye):

(53) <i>raam-ne</i>	<i>apnaa</i>	<i>homwark</i>	<i>kîyaa</i>	[434] ¹⁷
Ram-ERG	a xwe	spartek (n)	kirin(TEM:n)	
‘Ram sparteka xwe çê kir’				
(54) <i>raam-ne</i>	<i>mohan-par</i>	<i>b^harosaa kîyaa</i>	[434]	
Ram-ERG	Mohan-CIH	bawerî(n)	kirin(TEM:n)	
‘Ram bawerîya xwe bi Mohanî anîbû’				

Mohanana dîyar dike ku *kar* ‘kirin’ du argumentan rayedar dike, “kesekî ku dike” û “tiştêkî ku hatîye kirin”. Di (53)ê da ev her du bi dorê *Raam* û *homwark* in. Lêbelê di (54)ê da argumenteka îlawe, *Mohan*, heye ku ji hêla karê ve nayê rayedarkirin. Bi dîtina Mohananê “tekane ravekirina meqûl ji bo vê argumenta îlawe ew e ku ew ji hêla navê yanî ji hêla *b^harosaa* ‘bawerî’ tê rayedarkirin. Bi gotineka din di vê risteyê da *b^harosaa* tevkarîyê li hejmara argumentan dike, û loma beşdarî pêveberbûnê dibe.” (434-435)

Li ser esasê van nimûneyan û yên weku wan Mohanan digihîje wê encamê ku N bi xwe pêveberî ye ji ber ku dikare argumentan tayîn bike. A rast potansiyela pêveberîyê ya Nyê ji bo pênaseya Mohananê ya PKyan pîvanek e: “avanîyeka kompleks ku tê da **du hêmanên ku ji hêla semantîk ve pêveberî ne**, bi hev ra binyada risteyeka peyvîzî ya tekane dîyar dikin” (432, dupatkirin bi destê min e).

Ka nuha jî em li engaşa duyem binêrin, ku bi wê tevî ku N bi xwe pêveberî ye, ew di heman demê da argumenteka Kyê ye. Delîla ji bo vê yekê ji qalibên rêkeftinê yên li ser karê tê. Di demên borî da, karên têper ên hindîyê ji hêla zayendê ve ligel berkara rasterast rêk dikevin. Bo nimûne di (54)ê da kar rêkeftina nêrtîyê nîşan dide. Lê di (55)ê da kar rêkeftinê ligel nava mê *nafratê* nîşan dide:

(55) <i>ilaa-ne</i>	<i>mohan-se</i>	<i>nafrat</i>	<i>kii</i>	[454]
Îla-ERG	Mohan-tnp	nefret(m)	kirin (TEM:m)	
‘Îla ji Mohan nefret kirîye’				

Kar bi vî awayî ji hêla zayendê ve ligel Nya PKyê rêk dikeve. Ev nîşan dide ku divê N berkara rasterast a Kyê be, ji ber ku bi tenê berkarên rasterast ji bo rewşê nayên nîşankirin û bi tenê berkarên rasterast rêkeftina li ser karê han didin. Wisa dixuye ku delîleka din a ji pasîfîkirinê (456) palpiştîya vê analizê dike. Lêbelê N ji her hêlê ve

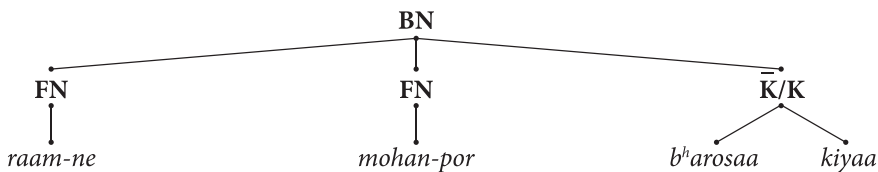
17 Amaje bi hejmara rûpelan a Mohanan 1997ê dike.

weku berkareka rasterast a tam kemilî tevnagere. Delîla ji têkilhevkingirîne (444-446) derdixe holê ku berevajî berkareka rasterast a asayî, çê nabe N ji Kyê bê veqetandin (ji bilî topîkalîzasyonê, ku Mohanan dîyar dike ku ew ji têkilhevkingirîne cuda ye).

Bi kurtasî, em dibînin ku (a) N di dîyarkirina binyada argumentî da xwedî par e; û (b) N bi kêmanî xwedî hin taybetmendiyên argumenta Kyê ye, ji ber ku; xwedî wê şîyanê ye ku rêkeftina li ser Kyê han bide û muhtemelen di bin pasîfkingirîne da hildikişê statuya bikerîyê. Ligel van yekan, ew ji berkara rasterast a tam kemilî ya weku *homwark* (53)ê cuda dibe ku wê sînora danîye ser serbestîya rêza peyvan. Mohanan digihîje wê encamê ku N ji ber vê yekê “ne keçeka rasterast a BNYê ye, lê beşeka pêkhêna karî ye” (446). Binyada PKyê bi şiklê jêrin tê nimandin:

(56) *raam-ne apnaa b^harosaa kiyaa* [= nim. 54]

‘Ram bawerîya xwe bi Mohanî anîbû’

228

Bînin bîra xwe ku analîza min a PKyên kurdîyê yê nebeşdarker a di 4.1.ê da ji gelek hêlan ve manendî vê ye: Nyê nişankera rewşê û serbestîya rêza peyvan tune ye ku ev di rewşên normal da têkildarî berkareka rasterast in, lê dîsa jî wisa dixuye ku ew pozîsyona berkara rasterast bloke dike di risteyê da, yanî wê hinekî statuyeka argumentî ya jêmayî heye (bila di bîra we da be ku ji bo kurdîyê rêkeftina zayendî li ser karê weku teşxîseka berkarbûnê tune ye). Wisa dixuye ku di her du zimanan da jî dibe ku argumentekê hin taybetmendiyên berkarekê hebin, lêbelê ne hemû, yanî divê em qebûl bikin ku dereceyên cuda yê berkarbûnê hene.

Ka em berê xwe bidin kêşeya navendîtir ku ew statuya pêveberî ya Nyê ye. Mohanan ji bo nimandina binyada pêveberî ya Nyê formalîzmekê bi pêş dixê ku li vir detayên wê ji me ra ne lazîm in (439-443). Analîza wê ya PKya *b^harosaa karê* ‘bawerî pê anîn’ ji kombînasyona du komên cuda yê semantîk û binyada argumentî pêkhatî ye ku yek ji bo Nyê yek ji bo Kyê ye. Ev her du pev dikelijin û di asta binyada argumentî da ji bo PKyê binyadeka yekristeyî derdixin holê. Ev yek kakilê analîza argument parvekingirîne ye.

Giring e mirov dîyar bike ku hemû nimûneyên Mohananê ji PKyên navên bûyerên razber û ji hêla semantîk ve kompleks in; yê wêku *b^harosaa karê* ‘bawerî pê anîn’ *safoaii* ‘paqij kirin’, *apmaan* ‘heqaret kirin’. Kurdîyê ji PKyên ji navên wisa pêkhatî hene, bo nimûne *bawer kirin*, *mêze kirin*, *hez kirin*. Mirov dikare bi awayekî meqûlane li ser zemîna semantîkê Nyên van PKyan pêveberî binirxîne, û ji bo PKyên vê tîpê boçûna argument parvekirinê qetîyên pêşniyazeka serincrakêş e.

5.1. Argumanên li dijî argument parvekirinê

Rast e ku ravekirina argument parvekirinê analîzeka ronîker a hin PKyên nebeşdarker pêşkêş dike, lêbelê zêde ne zelal e bê ka boçûneka wisa ji bo hemû PKyên kurdîyê heta ji bo hemûyên hindîyê guncayî ye yan na. Di vî warî da sê îtirazên sereke hene. Ya yekem tîkildarî nirxandina Mohananê ya temamkerên xwedantîyê ye. Hin PKyên hindîyê argumenteka xwedantî-nîşankirî ya îlawe heye, nimûneya jêrîn yek ji wan e:

(57) *raam-ne* ***kamre-kii*** *safoaii* *kii* [437]
 Ram-ERG **jûr-XWED** paqijkirin(m) kirin(TEM:m)
 ‘Ramî jûr paqij kir’

Li gor Mohananê nava bi xwedantîyê nîşankirî ya (57)ê argumenta tevahîya PKyê ye, ku ew û argumenta cihî ya (54)ê di heman statuyê da ne. Loma di dara diagramîk a beramber da, ew weku keçeka rasterast a BNyê tê wergirtin (448). Lê di dewama xebata xwe da (460) Mohanan qebûl dike ku navên xwedantîyê çawanîderên Nyê ne û ji hêla zayendê ve ligel wê rêk dikevin, loma radigihîne ku di rastîyê da ew ne keçên rasterast ên çeqa BNyê ne. Tevî vê yekê ew engaşt dike ku xwedantî argumenteka peyvrezî ya nepêbend e; ji ber ku mimkun e ew dûrî nava xwe ya rêveber bê tîkilhevîkirin, û ji ber reftara wê ya di bin pasîfîkirinê de.¹⁸ Feqet analîzeka din a van avanîyan ya Burton-Page (1957: 477)ê digihîje encama dijber, yanî digihîje wê encamê ku temamkera xwedantîyê binpêkheneka Nyê ye, ne argumenteka pêveberê ye. Ez bi tenê dikarim bigihîjim wê encamê ku ev kêşe hîna bi awayekî tetmînkerane nehatîye çareserîkirin.

18 Delîla ji pasîfîkirinê ne qanihker e. Nimûneya tekane ku Mohanan dide hevoka pasîf ya *Ilaa-se mohan-kaa apmaan kiyaa gayaa* ye ku wê wisa wergerandîye: ‘heqaret hat kirin li Mohanî ji hêla Ilayê ve’. Ew ji delîlên ji jêbirin cînavê û kontrolê, digihîje wê encamê ku ne *Ilaa-se* ne ji *mohan-kaa* dikare bibe biker; loma divê ‘heqaret’ biker be. Çareserîya ku ew li ser nîqaş nake ew e ku bikera risteya pasîf PKya kompleks *mohaana-kaa apmaan* ‘heqaretkirina li Mohanî’ be, ku ev binyadeka weku ‘[Heqaretkirina li Mohanî] hat kirin ji hêla Ilayê ve’ derdixê holê.

Analîza Mohananê ya xwedantîyan weku argumentên sereke yê PKyê li ser kurdîyê nayê tetbîqkirin. Bînin bîra xwe ku kurdîyê jî nimûneyên vê tîpê hene, weku di (37)ê da *alîkarî kirin*. Weku min dîyar kir, xwedantî li vê derê weku bînpêkhêneka Nyê dixuye. Berevajî hindîyê xwedantîyên kurdîyê di bin tu şert û mercan da ji sereya xwe ya navî venaqetin û reftara wan a di bin pasîfîkirinê da bi bihêzî nîşan dide ku ew bi sereyerê ra pêkhênekê çê dîkin. Di kurdîyê da, temamkerên xwedantîyê esasen ji tîpên din ên argumentî cuda ne û ji bo wan nimandîneka din a bîngêhîn hewce ye. Ew cihê lêpîrsînê ye bê ka argument parvekirin ji bo wan lêhatî ye yan na.

Pîrsgîrêkeka din a analîza argument parvekirinê ew e ku ew xwe bi giranî dispêre wê pêşqebûlê ku N di rastîyê da karî ye. Weku hat behskirin, di eslê xwe da ev pêşqebûl di pênaseya Mohananê ya PKyan (432) da bicihkirî ye, ku ew “du hêmanên ji hêla semantîk ve karî” pêşîn qebûl dîke. Li ser vê pênasekirinê, heger Nyek “ji hêla semantîk ve ne karî” be, hingê avanî ne PKyek e. Lê qest ji naveka karî çi ye?

A rast Mohanan delîlên nepêbend ji bo pêveberîya navan nade, yanî delîlên ji derveyî reftara wan a di PKyan da nade. Lê dîsa jî ew navên duhêman û yekhêman yanî navên xwedî valensên cuda ji hev vediqetîne. Bo nimûne *b^harosaa* duhêman tê nîrxandin lê *safaaii* (57) yekhêman e. Li gor Mohananê mirov dikare valensa navekê qîsman li ser esasê semantîka wê dîyar bike:

“di bawerkirinê da yek heye ku bawer dîke û yek heye ku bawerî pê tê kirin. Berevajî vê paqijî rewşa pêveberî ya cihekî ye û ne hewce ye ku tê da beşdareka din hebe. Loma bîngêheka giring ji bo biryardana valensê mane ye.” (442)

Ev arguman dûrî qanîhkirinê ne. Berî her tiştî bêjeya ji bo paqijîyê di hemû nimûneyan da weku ‘paqijîkirinê’ hatîye dayîn, ne ‘paqijî’. Di navbera ‘paqijîkirin’ û ‘paqijîyê’ da ji hêla semantîka bûyerî ve (yek pêvajoyê ye, ya din encam) qiyametek ferq hene. Ya duyem, heger di bêjeya *b^harosaayê* da du beşdar hebin, helbet di bêjeya *puujaayê* ‘perestin’ da jî dê du heb hebin ku yek dipereze û yek tê perestin. Lê dîsa jî ev bêje yekhêman dixuye (443-444). Herçend ev yek ji hêla Mohananê aşkera nehatibe dîyarkirin jî, hûrbûneka nêzîktir li ser nimûneyan derdixê holê ku navên ku yekhêman hatine hesibandin ew nav in ku temamkerê xwedantîyê bi rê ve dibin; lê herçi ew nav in ku rewşeka cuda weku ya cihî tayîn dîkin, ew duhêman hatine hesibandin. Lê ez dibêjim qey ji ber ku her navek dikare xwedî

dîyargîneka xwedantîyê be, ev ji bo dîyarkirina valensa navan weku teşxîseka bawerîder xuya nake.

Îtiraza herî cidî li argument parvekirinê têtîqkirina wê li ser PKyên beşdarker e. Di PKyên hindîyê da yên ku heta vê gavê bûne cihê gengeşekirinê, N rêkeftina li ser Kyê dîyar dike (bb (55) û (57)ê li jor) û loma ew argumentek e. Lêbelê pisporên zimanê hindî ji zû da bal kişandîye ser hebûna hin PKyan ku di wan da N ji bo armancên rêkeftinê tê paşguhkirin, yanî weku argumenteka Kyê nayê wergirtin (bn Burton-Page 1957). Nimûneyeka wisa *yad kar* ‘hatin bîra yekî’ e:

(58) *ilaa-ne* *kissaa* *yaad* *kîyaa*
 Ila-ERG qeza(n) bîr(m) (TEM:n)
 ‘Qeza hat bîra Îlayê’

N *yaad* ‘bîr’ mê ye, feqet kar ligel *kissaa* ‘qeza’ nêr rêk dikeve. Encama ku Mohanan ji vê dîyardeyê derdixe ew e ku ne *yaad* lê *kissaa* berkara risteyê ye. Dîyardeyên rewş nîşankirin, pasîfkirin, bicihkirina nerênî û valahiştinê palpiştîya vê ferezîyeyê dikin (459-466). Aşkera ye ku ev tîpa duyem a PKyan bi nêzîkî beramberî wî tiştî tê ku min ew weku PKyên beşdarker ên kurdîyê bi nav kir: N ji hêla peyvîzîyê ve neçalak e. Ji ber vê yekê ez dê li ser bikaranîna terma PKyên beşdarker berdeham bim, ligel ku ev ne termînolojîya pisporên hindîyê ye.

Nuha bifikirin bê ka boçûneka argument parvekirinê çawa dikare rewş tayînkirina di PKyên nebeşdarker ên weku (58)ê da rave bike. Di vê tîpê da argumenta îlawe nomînatîf/akûzatîf e (pevguherîna nom/akû dimîne li ser zindîbûna nişangehê). Nuha li gor Mohananê ev argument jî ji hêla “mazûvan”ê ve gihê tayînkirin (459), bn Nya *yaad* ‘bîr’ di (58)ê de. Lêbelê Mohanan ji bo navên ku rewşa binyadî tayîn dikin tu delîlên nepêbend dabîn nake, loma ew engaşt spekulatîf dimîne ku bi wê N rewş tayînkir e. Ji vê jî giringtir, ravekirine sadetir heye: Ya ku rewşa akûzatîf tayîn dike, K ye. Herweku Mohanan bi xwe dîyar dike, N ne argument e. Ji ber vê yekê K serbest e ku rewşa akûzatîf tayînî FNyeka îlawe bike. Di eslê xwe da ev analîza beşdarkirinê ye ku min ji bo kurdîyê pêşniyaz kir û ez bawer dikim ku mirov dikare wê li PKyên hindîyê yên wisa jî têtîq bike. Lêbelê bala we lê be ku di vê analîzê da tekane hêmana argument tayînkir K ye, ku ev bi aşkerayî bi pênaseya Mohananê ya PKyan ra nekok e.

A rast bi giştî dijwar e mirov wê hîpotezê qebûl bike ku bi wê pêkhatina PKyan di hindîyê da pêbendî Nyeka karî ye. Li ser avaniya N+K a jêrîn bifikirin:¹⁹

(59) *raam-ne kal bahut kaam kîyaa*
 Ram-ERG pir zêde kar kirin(TEM:n)
 ‘Ram pir zêde xebitî’

Derbirîna *kaam kar* ‘kar kirin’ derbirîneka zêde îdyomatîzekirî ye, ku Fairbanks & Misra (1996: 31) wê weku “kareka lêkdayî ya nekarî” werdigirin ku ev beramberî wî tiştî ye ku pisporên din wê weku PK bi nav dikin. Feqet weku em ji nimûneyê dibînin, ew ji Nya xwe pê ve argumenteka îlawe naxwaze. Mirov dikare temamkerên daxwazkî yên îlawe dabîn bike, weku “li malê” yan heta bi temamkera xwedantîyê ya *kaamê* ‘kar’ weku ‘karê hotêlê’ (bb Fairbanks & Misra 1966: 32). Lêbelê zêde ne mimkun e hêmanên wisa daxwazkî ji bo wê engaştê zemîne xweş bikin ku bi wê N pêveberî ye.

Li ser boçûna Mohananê yan divê em qebûl bikin ku N pêveberî ye yan jî divê em derbirînen wisa nexin nav koma PKyan. Ev dê reftareka gumanbar be, ji ber ku kombînyasyonên weku *kaam karê* ligel PKyên weku *b^harosaa karê* xwedî gelek manendîyan e û her du jî ji hêla rêzimanên nerîtî ve weku PKyan tên nirxandin. Dawîya dawî pirsgirêk ew e ku pênaseya Mohananê ya PKyan pêşîn qebûl dike ku N pêveberî ye, lêbelê ji bilî pîvana semantîk a têra xwe xumamî tu teşxîs tune ye ku ji bo cudakirina Nyên pêveberî ji yên nepêveberî bi hêsani bê tetbîqkirin.

5.2. Kurteya boçûnên argument parvekirinê

Boçûna argument parvekirinê ne nû ye. Jackendof 1974ê ji bo PKyên îngilîzîyê yên weku *put the blameê* ‘sûc xistin stûyê yekî’ ravekirineka formel bi pêş xistiye, ku di van PKyan da pevxistina binyadên argumentî yên N û Kyê yên cuda hene. Cattell (1984: 5) jî behsa siruştê pêveberî ya navên di PKyên îngilîzîyê da yên weku *make a confessionê* ‘mîkur hatin’ dike. Boçûnên bi vî rengî ji hêla wê diyardeyê ve tên ajotin ku hin nav bi taybetî yên ji karê dariştî yên ji semantîka bûyerî ya kompleks ên weku *blame, demonstration, confession* û hwd xwedî binyadeka argumentî ne ku bi kêmanî di asteka razber a semantîk da dişibe binyada argumentî ya karan (bb Grimshaw & Mester 1989: 210 ji bo jêgirtinan). Ji bo PKyên ku Nyên vê tîpê vedigirin, argument parvekirin rêyeka hêvîder e. Bi heman awayî ew ji bo PKyên ji du yan zêdetir leksemên karî pêkhatî têra xwe guncayî ye, herweku di hindî/ûrdûyîyê da (Butt 1997), û bi berfirehî li ser rêzekîkirina karan hatiye tetbîqkirin (bb

19 Ramawatar Yada ji kubariya xwe ev nimûne dabîn kir.

Veenstra 2000: 868). Boçûneka argument parvekirinê li ser kombîasyonên hevkar û karê ên zimanê jamînjungî (non-pama-nyungan, bakurê Awistralyayê) jî hatîye tetbîqkirin. Analîzeka wisa ji bo zimanê jamînjungî têra xwe meqûl dixuye, ji ber ku herweku Schultze-Berndt (2000: 135-145) nişan dide, ji bo siruştaya pêveberî ya karan delîlên nepêbend hene (bn bikaranîna wan weku pêveberên talî yan di raweyên fermanî de). Di zimaninan da, wisa dixuye ku PKyên N+K bi wan Nyan sînorkirî ne ku semantîka pêveberê pêşan didin. Li gor ku xuya dike ev yek ji bo PKyên japonî yê bi kara sivik *suruyê* 'kirin' jî wisa ye: Grimshaw & Mester (1989: 210) dîyar dikin ku pevkelijîna argumentî ku taybetmendîya xweserî vê tîpa PKyan e, bi tenê ligel wan Nyan pêk tê ku "pêvajoyan" amaje dikin, ne encaman. Li vir sînorkirinê semantîk ên li ser Nyê beramberî cudahîyên binyadî tèn. Bi gelemperî dema ku mirov dikare siruştaya pêveberî ya her du hêmanan li ser zemînê nepêbend ava bike û dema ku avaniya di bin vekolinê da bi tenê ligel hêmanên wisa mimkun be, argument parvekirin manedar e.

Lê belê rewş ji bo kurdîyê û zimanên din ên îranî ne wisa ye. Bo nimûne li ser PKya kurdîyê *av danê* bifikirin. Ravekirineka argument parvekirinê dê wisa bihesibîne ku nava nehejmarbar a sade *av* xwedî binyadeka pêveberî ye, ku ev li ser zemîneka semantîk ne tiştêkî meqûl e. A rast tiştê min fam kirîye, di kurdîyê da pêkhatina PKyan bi tu pola semantîk a dîyarkirî ya navan ne sînorkirî ye.

Loma argument parvekirin ji bo hin avaniyan ku di bin etiketa "pêvebera kompleks" da tèn wergirtin, rêyeka hêvîder e. Feqet di kurdîyê da û di zimanên din ên îranî da, PK bi stratejiyeka din a gelekî giştî tèn pêkanîn ku ew hêmanên nekarî bi karan ra kombîne dike (bin. 6.3.ê). Bêguman e ku em li nav hêmanên nekarî jî navên xwedî semantîka bûyerî ya kompleks dibînin. Lê ev ji bo binyadê ne pêşmercek e.

Herî dawî divê ev îtiraza min a li argument parvekirinê ji bo kurdîyê, wisa neyê şirovekirin weku ez tu karîgeriya Nyê li ser binyada argumentî ya PKyê qebûl nakim. Têra xwe zelal e ku PKyan binyadên argumentî hene ku ji yê karên wan ên esasî cudatir in û bi vê maneyê divê weku derbirinê pevketî bên hesibandin. Lêbelê ev dîyardeya ku binyada argumentî ya PKyê ji ya kara simpleks cuda ye, bi tena serê xwe nikare berê me bide wê encamê ku N argument tayînkerek e. Dibe ku ev yek qismen encama wê dîyardeyê be ku N -bi kêmanî di hin PKyan da- pozîsyoneka argumentî ya Kyê dagir dike, loma di konfigurasyona argumentî ya muhtemel a risteyê da dibe sedema guherînekê. Û herweku min min behs kir, ji bo PKyên nebeşdarker boçûneka argument parvekirinê ne meqûl e.

6. Ber bi ravekirineka yekbûyî ya PKyên kurdîyê ve

6.1. Statuya kategorîk a hêmana nekarî (HNK) di PKyê da

Senifandina PKyan ya di Tablo1ê da li pey zanyariya nerîtî sê kategorîyên hêmanên nekar ji hev cuda dike: nav, hevalnav û pirtik. Me xwe spart wê ferezîyeyê ku ev senifandineka rewa ye û em li ser PKyên ji N+kar pêkhatî hûr bûn, bo nimûne me PKyên hevalnav+kar paşguh kirin. Ligel ku wisa dixuye ku ferqa nav/hevalnav di kurdîyê da têra xwe qewî ye (navan zayenda navekî heye, hevalnavan tune), dîsa ji hin komplîkasyon hene ku heta nuha min pûte bi wan nedaye. Li ser her du risteyên jêrîn bifikirin:

(60) *ez wî qebûl nakim*

(61) *ez wî pîroz nakim*

Di (60)ê da *qebûl* weku Nya PKyê tê şirovekirin û di ferhengên kurdîyê da (bn Omar 1992, Rizgar 1993) weku naveka mêzayend tê rêzkirin. Loma em (60)ê weku nimûneyeka PKya beşdarkar analîz dikin, ku li vir *qebûl* Nya ji hêla peyvrezî ve beşdarkirî ye. Nimûneya (61)ê di ser ra gelekî dişibe vê. Herweha her du avanî li ser parametreyên morfolojîk ên di 4.4.ê da gengeşekirî bi heman awayî tevdigerin. Ligel vê yekê li gor ferhengan *pîroz* hevalnav e û li gor mentîqa li paş senifandina PKyan ya di Tablo1ê da divê em (60) û (61)ê weku du binyadên cuda şirove bikin.

Lê belê ferheng temamê heqîqetê nabêjin. Dema ku mirov bikaranîna fiilî ya *qebûlê* di korpûseka edebîyata kurdî ya nivîskî ya hevdem (bin. Pêvek) da vedikole, mirov dibîne ku ew bêjeyeka pirdubarekirî ye ku 97 caran rû dide. Ji van nimûneyan 95 heb di PKya *qebûl kirinê* da ne, her duyên din nimûneyên *qebûlê* weku naveka pêveberî ne (yek ji wan di risteyeka helbestekê da ye ku ne rengvedana karanîneka asayî ye). Bi gotineka din, bêjeya *qebûlê* di pratîkê da li derveyî kombînasyona *qebûl kirinê* nayê bikaranîn, ku agahîderên min vê yekê piştrast dikin. Min tu nimûneyên wê nedîtine ku sereya FNyekê be - FNyeka bi çawanîder, artîkel yan nişankerên rewşê. Ne ji ew bi referanseka spesîfîk tê bikaranîn. Bi gotineka din, hem ji hêla bikaranîna formel û hem ji hêla fonksiyona gotarî da ji hemû xeml û xêza naveka prototîpîk bêpar e.

Dema ku mirov di bin vê ronîyê da li meseleyê binêre, ferqa teqez a di navbera nav û hevalnavê da û bi wê ra ji ferqa teqez a di navbera PKyên N+K û PKyên N+Hevber bi xumamîyê ve diçe. Ji engaştên ferhengnivîsan pê ve çî delîla me heye ku *qebûl*

bi rastî nav be (û dibe ku ferhengnivîs ji ber karîgerîya erebî wisa engaşt dikin, ji ber ku *qebûl* di erebî da nav e)? Bi serîyekî din heger em wisa bihesibînin ku Nya vê PKyê piraniya taybetmendîya xwe ya “navî”yê winda kirîye, hingê di destê me da ravekirineka hazir a taybetmendiyên peyvrêzî yên PKyê dê hebe: N nêzîktirî hevalnavê ye (ku weku hevalkar tê bikaranîn); çê nabe ew artîkel û hwd bistîne, çê dibe ji bo armancên rêkeftinê bê paşguhkirin û ya herî giring, şûneka argumentî dagir nake. Mirov dikare bi çavê vê mentiqê li hin PKyên din ên beşdarker binêre, bo nimûne *rast kirin* yan *nas kirin*. Du maneyên hevtêkildar ên *rastê* hene ku yek ji wan nav, ya din hevalnav e. Bi heman awayî du maneyên *nasê* jî hene. Bi dîtina min dema ku bi kareka sivik ra kombînebûyî be, ne mimkun e mirov biryar bide bê ka PKyeka beşdarker a N+K ye ku tê da N hemû statuya xwe ya argumentî winda kiribe, yan derbirineka hevalnav+K ku tê da hêmana nekarî ji hêla ferhengî ne xwedî şîyana argumentbûnê be. Ji ber vê yekê mirov dikare PKyên beşdarker bi kêmanî qismen bi pêvajoyeka dekategorişyonê yan bi windabûna navbûna Nyê rave bike.

Lê dîsa jî ev yek PKyên beşdarker hemûyan rave nake. Bo nimûne Nya di *derman kirinê* da bi awayekî asayî weku sereya FNyekê rû dide ku vê FNyê referansa spesîfik bi rewş nîşanker, paşgira nenasariyê û hwd heye. Loma ravekirina ku Nyê navbûna xwe winda kirîye, mirov nikare ji bo hemû rewşan serî lê bide. Dîsa jî Nya PKya beşdarker û hevalnaveka ku weku hevalkarekê kar dike, têkilîya di navbera wan da nêzîk e, û ihtîmal heye ku li ser rehên diakronîk ên PKyên beşdarker serdezîyekî dabîn bike. Hêja ye mirov dîyar bike ku ev ravekirin ji bo PKyên beşdarker ên tirkîyê rasttir e, ku di wê da xeta cudaker a ferhengî a navbera nav û hevalnavan ji destpêkê da lawaz e (Braun & Haig 2000). Ji bo hindiyê jî dibe ku cudahiya nav/hevalnav her tim ne zelal be. Bo nimûne Mohanan (1997: 457) kombînasyona *pasand kir* ‘hez kirin’ weku PKyeka ji nav (*pasand*) û karekê pêkhatî werdigire, lê di Masica (1991: 369, nim. 259)ê da heman kombînasyon weku PKyeka ji hevalnav û karekê pêkhatî tê hilsengandin. Loma wisa dixuye ku guherîna heta pileyekê a navbera kategoriyan di PKyên beşdarker da rolekê digêre, ku ez dê di binbeşa din da vê xalê bi pêş bixim.

6.2. PK weku taybetmendîyeka tîpolojîk a kurdîyê

Di gengeşekirina jorîn da me du tîpên mezin ên PKyan tesbît kirin ku yek PKyên beşdarker û ya din yên nebeşdarker in. Mirov dikare binyadên beramberî PKyên nebeşdarker di gelek zimanan da bibîne, lê PKyên beşdarker taybetmendîyeka karakterîstîk a kurdîyê ye, û di rastîyê da bi giştî ya zimanên îranî û îndo-aryanî

ye. Ev yek wê pirsê bi xwe ra tîne bê ka em bi du avaniyên esasen ji hev cuda ra serederiyê dikin yan na. Ez bawer dikim ku bersiva vê pirsê na ye; bêtir, ez bawer dikim ku divê her du tîpên PKyan weku refleksên taybetmendiyeka tîpolojîk a xasî zimên a berfirehtir bèn nixandin, ku ez dê di vê binbeşê da bi kurtî rave bikim.

Bînin bîra xwe ku di 4.1.ê da sê tîpên PKyan li gor kategoriya hêmana nekarî ji hev hatin veqetandin:

PKyên Pirtik+Kar:	bn <i>der-ketin, ve-xwarin</i>
PKyên Hevalnav+Kar:	bn <i>piroz kirin</i>
PKyên Nav+Kar:	bn <i>av dan</i>

Min di 6.1.ê da bal kişand ser wê diyardeyê ku di gelek rewşan da zehmet e mirov xeta cudaker bikişîne navbera navan û hevalnavan. Heman tişt ji bo ferqa navbera hevalnav û pirtikan jî lidar e. Nimûneyeka baş a vê yekê pêşkara çêyê ye ku di her du PKyên *çêkirin* û *çêbûnê* da heye. Ew di eslê xwe da hevalnav e ku maneya wê *baş* e û ev mane di forma berawirdkirinê *çêtirê* da parastî ye. Lêbelê hin bêjeyên din (*baş* yan *rind*) hema hema bi temami şûna hevalnava sade girtiye û îroj bêje/pirtika *çêyê* hema hema bi temami bi tenê di her du PKyên jorin da tê bikaranîn. Ji ber van diyardeyan, ne hêsan e mirov bibêje bê ka *çê* pirtik e yan hevalnav. Pirsgirêkên pênasikirinê yên manend ji bo hin karên farsiyê jî hene ku ji wan ra dibêjin karên pirtikî (bb Telegdi 1995: 74-75).

Ji ber vê yekê divê em qebûl bikin ku di navbera her sê kategoriyan pirtik, hevalnav û navê da pileyeka hevbirinê heye. Herweha her sê tîpên PKyan jî li gor pîvana morfolojîk a di 4.4.ê da behskirî bi heman awayî tevdigerin. Herî dawî, yek ji wan jî karigeriyê li têperiya ferhengî ya karê nake (ev yek bi awayekî tund dijberî pêskarên almanî û rûsiyê ye, ku ew bi asayî karigeriyê li têperiya karê dikin). Bi gotineka din di her sê tîpan da gelek xalên hevbeş hene. Nuha senifandina me ya PKyan a sêbend xwe dispêre pola ferhengî ya hêmana nekarî tenê, lê weku me dît, ferqên navbera kategoriyan ferhengî di pozîzyona pêskarî da heta dereceyekê hatine nêtkirin (bn nebûna rewşê, artîkelan û hwd). Ji ber vê yekê ez bawer dikim ku pênasayeka besendetir a PKyên kurdîyê, wê binyadeka PKyan a giştî weku a (62)ê qebûl bike:

(62) Binyada giştîkirî ya PKyan ji bo kurdîyê:

[XK], X di vir da hêmaneka kategoriyeke ferhengî yan frazî ya nekarî ye.

Dibe ku ji hêla peyvrêziyê ve X neçalak be: Di pirtik, hevalnav û Nyên PKyên beşdarker da rewş wisa ye. Yan dibe ku ew statuya xwe ya argumentî biparêze (herweku di PKyên nebeşdarker da). Yan jî dibe ku ew kategoriyeka frazi be, FNYek be (di PKyên temamkerên xwedîtîyê da rewş wisa ye). Feqet ferqên binyadî yên di navbera tîpên cuda yên PKyan da bi awayekî tam yek bi yek nayên hemberî ferqên di kategoriya ferhengî ya hêmana nekarî de. Tiştê ku em dibînin ew e ku hin PKyên N+K fiilen pir zêde weku PKyên hevalnav+K tevdigerin, lê PKyên hevalnav+K û PKyên pirtik+K ji hêla binyadî ve hema hema eynî ne.

Hevbeşî û cudahî di diagrama jêrîn da tên kurtêkirin. Di diagramê da tîpên cuda yên PKyan li ser dirêjeyeka pileyê ya pevkelijîna hêmanan tên bicihkirin:

Pileya pevkelijînê di navbera N û Kyê de					
Herî kêm ←			→ Herî zêde		
1	N+K Temamkera Xwedîtîyê	N+K Temamkera Daçekî	N+K Beşdarker	Hevalnav+K	Pirtik+K
2	Nav			Hevalnav	Pirtik
3	Argument, FN	Argument, lê bêpar ji statuya FNYê	Ne yek jî		
4	gire, bêje	gire, bêje (?)	gire/ne yek jî ²⁰		
5	erê	erê (?)	na		

1= tîpa PKyê; 2= kategoriya ferhengî ya hêmana nekarî (HNK); 3= statuya peyvrêzi ya HNKyê; 4= çê dibe HNK ji Kyê bê veqetandin ji hêla (bb 4.4.); 5= HNK xwedî şîyanweriya referansa nepêbend e; ?= ji bo hemû endamên kategoriye ne lidar e.

Tablo 3. Taybetmendiyên formel ên tîpên cuda yên PKyên kurdîyê

Weku ji Tablo 3yê dîyar e, faktoreka binyadî ya tekane tune ye ku beramberî cudahiya nerîtî ya navbera nav, hevalnav û pirtikan be. Bi taybetî hevalnav û pirtik hema hema di hemû parametreyên binyadî da bi heman awayî tevdigerin. Loma aşkera ye ku ji PKyên pirtikî bo PKyên hevalnav+K gaveka biçûk heye.

Dema em qebûl dikin ku ferqên navbera kategoriye ferhengî di PKyan da heta dereceyekê tên nêrarkirin, ev yek derbarê geşedana diakronîk a PKyên kurdîyê da serdeziyekî dide destê me. PKyên bi pirtikan taybetmendiyeka hemû sefhayên pêşî yên çespanî yên zimanên îndo-ewropî ye, û taybetmendiyeka giring a gelek keçezimanan

20 Bb Nimûneyên zarî ên beşdarkirina morfolojîk di 4.4.ê da.

e (Telegdi 1955: 173-175, Watkins 1964). Ji ber vê yekê em dikarin wisa bihesibînin ku ew ji serdemên herî pêşî yê kurdîyê mîrat mane. Ligel vê yekê, karên pirtikî di her zimanekî îndo-ewropî da ketine nav geşedanên pir cihêreng. Di hin zimanan da bi taybetî di zimanên cermenîk û silavîk da ew hîn jî têra xwe berhemder in û weku têperker û nişankerên xuyangê (li gel gelek tiştên din) hin fonksiyonên rêzimanî bi cih tînin. Herçî di farsîyê da ye, tevî ku gelek karên pirtikî di hin kombînasyonên sebit da hene, ew êdî ne berhemder in (Telegdi 1955). Dema ku berhemderiya karên pirtikî ketiye, PKyên nav+kar zêde bûne ku vê gavê navgîna herî berhemder a çêkirina karên nû ye di farsîyê da. Em dikarin di kurdîyê jî da geşedaneka manend qebûl bikin: Karên pirtikî hene, lêbelê êdî ne navgîneka berhemder a çêkirina pêveberên nû ne, berevajî vê kombînasyonên N+K berbelav in.

Naxwe em dikarin wisa qebûl bikin ku geşedana PKyan di zimanên îranî da pêşî bi avaniyekê dest pê kiriye ku tê da kar bi pirtikan ra pevxistî ne, û bi awayekî qedemeyî berfireh bûye heta ku hêmanên din ên nekarî, hevalnav û nav vegirtine:

(63) pirtik+kar → hevalnav+kar → nav+kar

Hevterîbî vê geşedanê guherîneka din ew e ku giraniya semantîk ji karê dût ketiye û derbasî hêmana nekarî bûye û kar hema hema bûye têperkereka xumamî (kara *kirinê*). Di PKyên N+K da ku me li vir pişkinîn tiştê ku naveroka semantîk a sereke hildigire nav e. Bi giştî, mirov dikare PKyên kurdîyê weku geşedaneke avaniya karên pirtikî yê îndo-ewropî yê antîk binirxîne. Tiştê ku wisa dixuye ku pêvajoyê diajo, meyleke giştî ya karan e ku “parazîtên” nekarî bi xwe ve digirin ku dikarin di nav demê da bi karê ra bikelîjin.

Tiştê ku me rave nekirîye ew e bê ka çima PKyên N+K di zimanên îranî û îndo-aryanî da geşe dane, lê di zimanên îndo-ewropî yê Ewropayê da geşe nedane ku di wan da bi tenê PKyên pirtikî berbelav in. Dibe ku her çar taybetmendiyên binyadî yê jêrîn tevkarî li geşedanên di zimanên îndo-aryanî û îranî da kiribin:

1. Rêza bêjeyan a BKyê. Maneya vê yekê ew e ku berkara rasterast hema pozîsyona pêşkarî dagir dike, yanî ew vê pozîsyonê bi pirtika karên pirtikî ra parve dike.

2. Nebûna navgînên morfolojîk ji bo dariştina karan ji navan. Bi giştî di zimanên îranî da dariştina ji-nav-bo-karê yan lawaz e yan jî bi yekcarî tune ye. Loma PK dibin çavkaniya sereke ya derbirînên karî yê nû.

3. Berkar nişankirina dîferansiyel, bn sifir nişankirina berkarên rasterast di bin hin mercên semantîk û pragmatîk da (bn nasyarî, topikalîte yan zindîtî, bb Bossong 1985ê ji bo zimanên îranî). Maneya vê ew e ku hin navên di pozîsyona berkara rasterast da taybetmendiyeka xwe, yanî rewşê, winda dikin ku wan ji hevalnavan cuda dike.

4. Nebûna artîkelan. Ne şert e ku diyarkerên aşkera hevaltîya navan bikin, ku ev jî navan nêzîkî hevalnavan dike û rê li ber windabûnekê di statuya argumentî da vedike.

Di kurdî û farsîyê da herweku hindîyê her çar taybetmendî hene. Di zimanên dravîdî da, ku ew jî bi PKyên xwe yên N+K naskirî ne, em heman gurza taybetmendîyan dibînin (bn Tamîl, Annamalai & Steever 1998, Kanada, Steever 1998 û Telugu, Krishnamurti 1998). Ligel vê yekê ev taybetmendî ne mercên hewce û bes in ji bo hebûna PKyên N+K: Tevî ku taybetmendîya duyem a jorîn ji bo wê ne rast e, di tirkîyê jî da PKyên N+K hene. Feqet balkêş e ku tu zimanên îndo-ewropî yên Ewropayê jî van taybetmendîyan ji yekê zêdetir pêşan nade û ji wan di gelean da yek jî tune ye. Aşkera ye ku ev jî bo belavbûna PKyan dûrî ravekirineka tam e. Lêbelê ez bawer dikim ku her çi ravekirin be divê ne bi tenê bi faktorekê lê di çarçoveya kompoyeka faktorên da bê çarçovekirin. Di ber ra divê em di warê belavbûna PKyên N+K da balê bikişînin ser meyla herêmî jî.

7. Encam

Di destpêka vê xebatê da min di mijara PKyan da amaje bi du kêşeyên navendî kir: Yek statuya Nyê ya di avaniyê da ye; ew argument e, ew di karê da hatiye beşdarkirin, yan wê statuyeka navberî heye? Xala duyem ew e bê ka PK çawa binyada xwe ya argumentî tayîn dike. Analîza PKyên N+K nişan dide ku ji bo her du pirsan jî bersivê yekreng tune ye. PKyên kurdîyê di navbera PKyên beşdarker û yên nebeşdarker da cudabûnêka bîngêhîn pêşan didin, ku di yên yekem da N ji hêla peyvêzî ve neçalak e û di yên duyem da N fonksiyoneka argumentî bi cih tîne. Ji bo PKyên beşdarker statuya Nyê nisbeten aşkera ye: Ew ji hêla peyvêzîyê ve tê paşguhkirin, lê di gelek kontekstan da jî hêla fonetîk û morfolojîk ve weku bêjeyekê dimîne. Ji bo PKyên nebeşdarker bersiv hinekî komplekstir e û gelek bîntîp hatine tesbîtkirin. Di rewşinan da, Nyê gelek taybetmendîyên berkareka rasterast a tam kemilî hene (bn hilkişîna bikerîyê di bin pasîfkirinê da), di rewşina din da ev tunene; li vê derê hin ferqên hûrlîb hene ku di bêjînga analîtîk da namînin. Lê ez digihîjim wê encamê ku pênaseyeka besende ya PKyan divê çemkeka pêlikîkirî a bikerbûnê vegire.

Dema ku em li kêşeya duyem dinêrin, yanî PK çawa binyada argumentî tayîn dikin, em ji bo tîpên cuda yên PKyan dîsa encamên dijhev dibînin. Ji bo PKyên beşdarker ez engaşt dikim ku rewş tayînkera tekane K ye. Ji bo hin PKyên nebeşdarker (yên bi tamamkerên daçekî) mirov dikare ravekirineka qanihker a argument parvekirinê bike. Pêkhatina PKyan di kurdî û hindîyê da bi navên bûyerî yên ji hêla semantîkê ve kompleks ne sînorkirî ye, loma dema ku mirov qebûl dike ku argument parvekirin ji bo pêkhatina PKyan cihekî navendi digire, ev tê du maneyan: Yan tê wê maneyê ku mirov qebûl dike ku hemû N pêveberî ne ku ev hilibijêrkeka nemeqûl e û rê li ber komplikasyonên nehewce di PKyên beşdarker da vedike; yan jî tê maneya derhiştina gelek kombînasyonên N+K ji qada PKyan. Ji ber ku pîvana biryardana li ser pêveberîya navekê bi hûrgilî nehatîye ravekirin, ev hilibijêrka dawî jî problematik dimîne.

Bi kurtasî, ne analîzeka beşdarkirinê ne jî analîzeka argument parvekirinê çarçoveyeka besende dabîn dike ji bo analîzkirina tamamê PKyên N+K di kurdîyê û zimanên têkildar de. Heger tîpolojî dê derbarê wê yekê da be ku bêyî ku dehaya xweser a her zimanekî feda bike ji bo berawirdkirina navzimanî prosedurên guncayî bi pêş bixe, hingê ji bo çarçoveyeka analîtîk a besende em dê mecbûn bin hinekî li dûrtir binêrin. Ji bo famkirina dataya kurdîyê weku şaxekî xweserî zimên ê taybetmendîyeka giştîtîr, yanî meyla berev kombînekirina karên sade bi hêmanên nekarî ra ji bo afirandina derbirinên nû yên pêveberî, min hin pêşniyazên demkî kirin. Vê geşedanê bi kombînasyonên pirtik+karê dest pê kirîye, lê ji ber kombînasyona faktorên di binbeşa buhurî da bi kurtî behskirî, li zimanên îndo-aryanî û îndo-îranî belav bûye heta ku kombînasyonên hevalnav û herî dawî yên nav+karan vegirtine.

Herî dawî ez dixwazim dîyar bikim ku ligel cureyên kêşeyên binyadî yên statîk ên weku pêşkêşkirina nimandinên binyada argumentî, PK rehendeka tevlihevtir û dînamîktir a îdyomîyê, guherînê û berhemderîya qismî jî dihêwirînin. A rast, tiştê ku di nêrîna pêşî da weku fenomeneka lap yekreng dixuyê, qet ne wisa ye û ez êdî bi ravekirinên PKyan ên rêkûpêk bawer nabim, bi gumana min ew qismen encama dataya bi baldarî pêşînhibijartî ye. Ev xebata hanê hewldanek e ji bo dabînkirina bêjîngeka analîtîk a qulfîreh, lê valahîya di wê da li bendê ye ku bibe cihê xebatên hûrgilîtîr ên li ser fenomenên diyarkirî.

Kurtebêje

1/2y: kesê yekem/duyem ê yekhejmar
ART: artîkel
bn: bo nimûne
B: berkara têper
bb: bide ber
bin.: binêre
BN: bikera têneper
BOR: borî
BT: bikera têper
CIH: rewşa cihî
ERG: ergatîf
FK: fraza karî
FN: fraza navî
FP: fraza pêşdaçekî
K: kar
m: mê
mot.: motamot
N: nav
n: nêr
nim.: nimûne
PK: pêveberên kompleks
hev.: hevalnav
TEM: temam
tnp: têneper
tp: têper
XWED: rewşa xwedantîyê
yd: yên din
Z1: zimanê yekem

Ferhengok²¹

adetîbûyî: conventionalized
argument parvekirin: argument sharing
avanî: construction
bawerîder: reliable
bêje: word
berhemder: productive
besende: adequate
bi rê ve birin: govern
bicîhkirina nerênî: negative placement
boçûn: approach
çawanîder: modifier
çemk: concept
çendîker: quantifier
çeqa BNyê: S-node
daxwazkî: facultative
deqîqî: punctuality
derhiştin: exclude
dîyargîna xwedantîyê: genitive attribute
dîyarkirî: particular
duhêman: diadic
ferhengî: lexical
girêder: linker
guncayî: viable
heqîqî: genuine
herêm: region
hevbirin: overlap
hevkar: coverb
hilanîn: store
hîmdarkirin: justification

21 Ev beşa ferhengokê di gotara orijînal da nîne. Ji bo ku xwîner ji gotarê baştir sûd wergirin ji aliyê wergêrî ve lê hatîye zêdekirin.

hûrlib: finer-grained	qad: domain
îzafeya giştî: generic ezafê	rasteqîne: true
jêbirin: delete	rayedar kirin: licence
jêketin: omit	rêza xêzekî: linear order
jêmayî: residual	rêzekî: serial
kara sivik: light verb	rêzekî kirin: serialisation
kara: agent	rêzimana avaniyan: construction grammar
karçêker: verbalizer	serdezî: clue
karî: verbal	subtle: hûrbîn
kêşe: issue	şîyan: ability
lêhatî: applicable	şûn: slot
lêkdayî: compound	tam kemilî: fully fledged
meqûl: plausible	têkilhev kirin: scramble
nav jêxistin: noun stripping	temamkerên daçekî: adpositional complement
navberî: intermediate	temamkerên xwedîtîyê: possessor complement
neçalak: inert	têrkirî: saturated
nekarî: nonverbal	beşdarker: incorporating
nebeşdarker: non-incorporating	beşdarkirî: incorporated
nîşangeh: referent	beşdarkirin: incorporate
palpişt: support	valahiştin: gapping
pêkhatina PKyê: CP-formation	valid: rewa
pêlikîkirî: graded	veneçet: indivisible
pêşan dan: display	wergirtin: treat
pêşkar: preverb	xwedantî: genitive
pêşnuma: sketch	yekbeşdar: single-participant
pêveberî: predicative	yekhêman: monadic
pêvekirin: strand	yekreng: uniform
pevgihayî: conjunct	yekristeyî: monoclausal
pevketî: composite	
peyv: utterance	
pirtik: particle	

Çavkanî

- Ackerman, F. & Lesourd, P. (1997): Toward a lexical representation of phrasal predicates, in: Alsina et al. (eds.), 67-106.
- Alsina, A. (1997): A theory of complex predicates: Evidence from causatives in Bantu and Romance, in: Alsina et al. (eds), 203-246.
- Alsina, A., Bresnan, J. & Sells, P. (eds.) (1997): *Complex predicates*. Stanford: Centre for the study of language and information.
- Alsina, A., Bresnan, J. & Sells, P. (eds.) (1997): Complex predicates: structure and theory, in: Alsina et al. (eds.), 1-12.
- Annamalai, E. & Steever, S. (1998): Modern Tamil, in: Steever, S. (eds.). *The Dravidian languages*. London: Routledge, 100-128.
- Baker, M. (1988): *Incorporation: A theory of grammatical function changing*. Chicago: Chicago University Press.
- Bedir Khan, E. D. & Lescot, R. (1986): *Kurdische Grammatik Kurmancî-Dialekt*. Bonn: Verlag für Kultur und Wissenschaft.
- Bosson, G. (1985): *Empirische Universalienforschung. Differentielle Objektmarkierung in den neuiranischen Sprachen*. Tübingen: Narr.
- Braun, E & Haig, G. (2000): The noun/adjective distinction in Turkish: An empirical approach, in: Kerslake, C. & Göksel, A. (eds.). *Studies on Turkish and Turkic languages. Proceedings of the IXth International Conference on Turkish Linguistics, Oxford, August 1998*. Wiesbaden: Harrassowitz, 85-92.
- Burton-Page, J. (1957): Compound and conjunct verbs in Hindi, in: *BSOAS* 19,469-478.
- Butt, M. (1997): Complex predicates in Urdu, in: Alsina et al. (eds.), 107-149.
- Cattell, R. (1984): *Composite predicates in English*. New York etc.: Academic.
- Dehghani, Y. (1998): *A grammar of Iranian Azari including comparisons with Persian*. PhD thesis. La Trobe University, Melbourne.

- Dixon, R. (1994): *Ergativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dorleijn, M. (1996): *The decay of ergativity in Kurmanji. Language internal or contact induced?* Tilburg: Tilburg University Press.
- Dorleijn, M. & Leezenberg, M. (2000): *New registers in modern Kurmanji: syntactic structures and interference*. Paper held at the First International Conference on Kurdish Linguistics, Kiel, 12-14. May 2000.
- Durie, M. (1997): Grammatical structures in verb serialization, in: Alsina et al. (eds.), 289-354.
- Fairbanks, G. & Misra, B. G. (1966): *Spoken and written Hindi*. Ithaca. New York: Cornell University Press.
- Gallmann, P. (1999): Wortbegriff und Nomen-Verb-Verbindungen, in: Zeitschrift für Sprachwissenschaft 18.2. 267-3(M).
- 244 | Gerdts, D. (1998): Incorporation, in: Spencer, A. & Zwicky, A. (eds.), *The handbook of morphology*. Oxford: Blackweil. 84-100.
- Grimshaw, J. & Mester, A. (1988): Light verbs and θ -marking, in: *Linguistic Inquiry* 19.2,205-232.
- Haig, G. (1998): On the interaction of morphological and syntactic ergativity: Lessons from Kurdish, in: *Lingua* 105. 149-173.
- Haig, G. (2000): *Anatomy of a closed word class: Frequency, regularity and productivity of verbs in Kurdish*. Paper held at the 22. Jahrestagung der Deutschen Gesellschaft für Sprachwissenschaft, 1-3. März 2000. Phillips-Universität, Marburg.
- Haig, G. (2001). *Zum Verbot der kurdischen Sprache in der Türkei*. Lecture held in the series “Die Kurden: Geschichte - Sprache - Kultur” at the University of Kiel, 13.06.2001.

- Haig, G. (2001): The Corpus of Contemporary Kurdish Newspaper Texts (CCKNT). An exercise in corpus linguistics for modern Kurdish, in: *Kurdische Studien*
- Hale, K. & Keyser, J. (1997): On the complex nature of simple predicators, in; Alsina et al. (eds.), 29-65.
- Hopper, P & Thompson, S. (1980); Transitivity in grammar and discourse, in: *Language* 56, 251-299.
- Jackendoff, R. (1974): A deep structure projection rule, in: *Linguistic Inquiry* 5, 481-505.
- Kiparsky, P (1997): Remarks on denominal verbs, in: Alsina et al. (eds.), 473-499.
- Krishnamurti, BH. (1998): Telugu, in; Steever, S. (eds.). *The Dravidian languages*. London: Routledge, 202-240.
- Lazard, G. (1998): *Actancy*. Berlin: Mouton.
- Mackenzie, D. N. (1961). *Kurdish dialect studies-I*. London: Oxford University Press.
- Margetts, A. (1999): *Valence and transitivity in Saliba, an Oceanic language of Papua New Guinea*. Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics.
- Masica, C. (1991): *The Indo-Aryan languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matras, Y. (1989); *Probleme der Sprachstandardisierung am Beispiel der Orthographie des Kurdischen*. Unpublished MA-thesis, University of Hamburg.
- Matras, Y. (1992/1993); Ergativity in Kurmanji (Kurdish). Notes on its distribution and use, in; *Orientalia Suecana* 41-42, 139-154.
- Matras, Y. (1997); Clause combining, ergativity, and coreferential deletion in Kurmanji, in: *Studies in Language* 21.3, 613-653.

- Meyer-Ingwersen, J. (1974): Fekr-Ein Beitrag zur Transformationsgrammatik des Neupersischen, in: Frye, R. (eds.). *Neue Methodologie in der Iranistik*. Wiesbaden: Harrassowitz, 93-305.
- Mohanan, T. (1997): Multidimensionality of representation: NV complex predicates in Hindi, in: Alsina et al. (eds.), 431-471.
- Mosel, U. & Hovdhaugen, E. (1992): *Samoan reference grammar*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Nichols, J. (1975): Ingush transitivity and detransitivization, in: *Proceedings of the Meetings of the Berkeley Linguistics Society* 8, 445-462.
- Nilsson, B. (1986): Object incorporation in Turkish, in: Aksu Koç, O. & Erguvanlı Taylan, E. (eds.). *Proceedings of the Turkish Linguistics Conference*. Istanbul: Bogaziçi University Publications No. 400,113-128.
- Omar, F F. (1992): *Kurdisch-Deutsches Wörterbuch (Kurmançî)*. Berlin: Verlag für Wissenschaft und Bildung.
- Paul, L. (1998): *Zazaki. Grammatik und Versuch einer Dialektologie*. Wiesbaden; Reichert.
- Ramm, I. (2000): *Passiv im Kurmançi-Dialekt des Kurdischen*. MA-thesis. University of Kiel.
- Ritter, H. (1971): Kurmâncî-Texte aus dem TCr'abdîn, in; *Oriens* 21-22,1-135.
- Rizgar, B. (1993): *Kurdish-English, English-Kurdish dictionary*. London: M. E Onen.
- Rosen, C. (1997): Auxiliation and serialization; On discerning the difference, in: Alsina et al. (eds.), 175-202.
- Rosen, S.(1989): Two types of noun incorporation: a lexical analysis, in; *Language* 65, 294-317

- Schultzeberndt, E. (2000); *Simple and complex verbs in Jaminjung. A study of event categorisation in an Australian language*. Nijmegen; Max Planck Institute for Psycholinguistics.
- Sheintuch, G. (1976): Periphrastic verb formation in Persian - a dynamic process, in: Christie, W. (eds.). *Current progress in historical linguistics. Proceedings of the Second International Conference on Historical Linguistics, Tucson, Arizona, 12-16 January 1976*. Amsterdam: North Holland, 137-146.
- Shibatani, M. (1973): Semantics of Japanese causativization, in: *Foundations of Language* 9. 327-373.
- Skutnabb-Kangas, T. & Bucak, S. (1995): Killing a mother tongue - how the Kurds are deprived of linguistic human rights, in: Skutnabb-Kangas, T. A Philipson, R. (eds). *Linguistic human rights: Overcoming linguistic discrimination*. Berlin: Mouton, 347-370.
- Steever, S. (1998): Kannada, in: Steever, S. (eds.). *The Dravidian languages*. London: Routledge, 129-157
- Telegdi, Z. (1955): Beiträge zur historischen Grammatik des Neupersischen. 1. Über die Partikelkomposition im Neupersischen, in: *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae* 5, 67-183.
- Veenstra, T. (2000): Verb serialization and object position, in: *Linguistics* 38.5.867-888.
- Watkins, C. (1964): Preliminaries to the reconstruction of Indo-European sentence structure, in: Lunt, H. (ed.). *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists. Cambridge. Mass., Aug. 27-31*. The Hague: Mouton, 1035-1045.
- Windfuhr, G. (1979): *Persian grammar History and state of its study*. The Hague: Mouton.

Pêvek: Çavkaniyên nimûneyan

Kurtebêje	Çavkanî
Mey	Bozarslan, M. Emîn. <i>Meyro</i> . Çîrok. Borâs (Sweden): Invandrarförlaget, bêdîrok [berhevoka kurteçîrokên kurdî]
Gir	Cewerî, Firat. 1986. <i>Girtî</i> . Sweden. [berhevoka kurteçîrokan]
Aw	<i>Azadiya Welat</i> [rojnameya kurdî ya heftane]
ŞK	Şemo, Ereb. 1977. <i>Şivanê kurd</i> . Istanbul: Özgürlük [romana otobîyografik]
CTV	CTV [malperên nûçeyan yên li ser înternetê weşandî]
Uzun	Uzun, Mehmed. 1991. <i>Rojek ji rojên Evdalê Zeynikê</i> . Stockholm: Weşanên Welat. [roman]
Mûş	Transkrîpsiyona vegêranên suhbetî yên ji herêma Mûşê